

Handelshøgskolen
i Bodø

SIB AS - SENTER FOR INNOVASJON OG BEDRIFTSØKONOMI
Centre for Innovation and Economics

Statkraft i Nord-Norge

Samfunnsnytte og lokal betydning

Frode Kjærland
Terje A. Mathisen
Gisle Solvoll

SIB rapport nr. 6/2009

www.hibo.no

Statkraft i Nord-Norge
Samfunnsnytte og lokal betydning

av

Frode Kjærland
Terje A. Mathisen
Gisle Solvoll

Handelshøgskolen i Bodø
Senter for Innovasjon og Bedriftsøkonomi (SIB AS)
fkj@hibo.no
tam@hibo.no
gso@hibo.no

Tlf. +47 75 51 72 00
Fax. +47 75 51 72 68

Utgivelsesår: 2009
ISSN 1890-3584

FORORD

Dette er en rapport som er skrevet på oppdrag fra Statkraft. Arbeidet er utført i perioden mai – november 2009. Forfattere er førsteamanuensis Frode Kjærland, seniorforsker Terje A. Mathisen og forskningsleder Gisle Solvoll. Solvoll har vært prosjektleder, mens Mathisen og Kjærland har skrevet det meste av rapporten. Kontaktperson hos Statkraft har vært informasjonssjef Bjørnar Olsen, Investor Relations-ansvarlig Yngve Frøshaug og prosjektøkonom Ketil Levang.

I tillegg til denne rapporten, er det laget en egen rapport om samfunnsnyttene og den lokale betydningen til Statkraft i Finnmark spesielt, (Kjærland m. fl. 2009).

Vi vil takke rådmennene i Alta, Lebesby, Narvik, Rana og Sørfold som velvillig stilte opp til intervju.

Bodø, 24. november 2009.

INNHOOLD

FORORD	I
INNHOOLD	II
SAMMENDRAG	III
1. INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN, FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER	1
1.2 METODISK TILNÆRMING	1
1.3 TIDLIGERE ERFARINGER OG ALTERNATIVE VERDSETTINGSMETODER	4
1.4 DATAMATERIALET	6
1.5 BEGRENSNINGER VED ANALYSEN	7
1.6 RAPPORTENS OPPBYGGING	8
2. STATKRAFT	9
2.1 KONSERNET STATKRAFT AS	9
2.2 VIRKSOMHET I NORD-NORGE	10
3. DIREKTE VIRKNINGER	12
3.1 SYSSELSETTING OG ARBEIDSKRAFTKOSTNADER	12
3.2 PRODUKSJON	13
3.3 VERDIEN AV KONSESJONSKRAFT	17
3.4 SKATTER OG AVGIFTER	19
3.5 SPONSORVIRKSOMHET	24
4. INDIREKTE VIRKNINGER	25
4.1 KJØP AV VARER OG TJENESTER (LØPENDE DRIFT).....	25
4.2 INVESTERINGER.....	26
4.3 RÅDMENNENS KOMMENTARER OM INDIREKTE VIRKNINGER.....	27
5. INDUSERTE VIRKNINGER	29
5.1 SYSSELSETTINGSVIRKNINGER	29
5.2 ØKT NÆRINGSAKTIVITET.....	31
6. KATALYTISKE VIRKNINGER	32
6.1 BEFOLKNINGSUTVIKLING	32
6.2 LOKALISERINGSVIRKNINGER.....	33
7. AVSLUTNING	34
REFERANSER	36
VEDLEGG : INTERVJUGUIDE TIL INTERVJU AV RÅDMENN	37

SAMMENDRAG

Denne rapporten redegjør for ulike virkninger av Statkraft sin virksomhet i Nord-Norge. Dette kan betraktes som et samfunnsregnskap for den aktiviteten selskapet har i de tre nordligste fylkene. Problemstillingen har vært å dokumentere de direkte, indirekte, induserte og katalytiske virkningene som Statkraft sin virksomhet i Nord-Norge gir.

- *Direkte virkninger* er driftsavhengige virkninger som i sin helhet, eller i det alt vesentligste, kan knyttes til Statkraft sin virksomhet.
- *Indirekte virkninger* (virkninger for underleverandører) av Statkraft sin virksomhet genereres av den etterspørsel som de direkte virkningene fører med seg.
- *Induserte virkninger* er knyttet til at Statkrafts virksomhet bidrar til økt produksjon og sysselsetting, som dermed gir økte inntekter i regionen som igjen fører til økt privat og offentlig konsum.
- *Katalytiske virkninger* er lokaliseringsevirkninger for andre bedrifter og næringer grunnet Statkraft sin virksomhet.

Det er kraftverkgruppene Finnmark, Narvik, Glomfjord og Rana samt regionkontoret i Narvik, driftssentralen i Korgen, settefiskanlegget i Talvik, genbanken i Bjerka og eiendomsavdelingen i Glomfjord som omfattes av analysen. De aktuelle kraftverkene er (årlig middelproduksjon i parentes):

Kjøllefjord vindpark (150 GWh), Adamselv kraftverk (199 GWh), Alta kraftverk (655 GWh), Innset kraftverk (460 GWh), Straumsmo kraftverk (678 GWh), Skjomen kraftverk (1257 GWh), Båtsvatn kraftverk (130 GWh), Norddalen kraftverk (32 GWh), Kobbelv kraftverk (712 GWh)¹, Svartisen kraftverk (2167 GWh)², Glomfjord kraftverk (85 GWh), Neverdalsåga kraftverk (12 GWh), Rana kraftverk, Dalselva (1 975 GWh), Langvatn kraftverk (242 GWh), Reinforsen kraftverk (28 GWh), Øvre Røssåga kraftverk (830 GWh), Nedre Røssåga kraftverk (1 698 GWh) og Bjerka kraftverk (144 GWh). Samlet årsproduksjon fra alle disse anleggene er om lag 11 000 GWh.

Direkte virkninger

I 2008 sysselsatte Statkraft i 151 personer (147 årsverk) i Nord-Norge. Lønnsutbetalingene var vel 70 mill. kr og det ble betalt 3,2 mill. kr i arbeidsgiveravgift. I perioden 2006-2008 har Lønnsutbetalingene lagt mellom 64 og 70 mill. kr og arbeidsgiveravgiften på rundt 3 mill. kr.

Når det gjelder Statkraft sin kraftproduksjon i de tre nordligste fylkene, og de direkte virkninger av denne, kan følgende framheves:

- *Produksjonsomfang.* Av Statkraft sin produksjon i, Nord-Norge på 10 664 GWh, foregår 80 % (8 522 GWh) i Nordland, 11 % (1 138 GWh) i Troms og 9 % (1 004 GWh) i Finnmark. Samlet kraftproduksjon i Nord-Norge er om lag 20 000 GWh, noe som innebærer at Statkraft har en markedsandel på ca. 53 % i landsdelen.

¹ Statkrafts eierandel er 82,5 % (587 GWh).

² Statkrafts eierandel er 70 % (1 517 GWh).

- *Produksjonsverdi.* Markedsverdien i 2009 kr til Statkraft sin kraftproduksjon i Nord-Norge er anslått til 44 mrd. kr, 50 mrd. kr og 55 mrd. kr med en forventet framtidig kraftpris per kWh på henholdsvis 32 øre, 36 øre og 40 øre.
- *Konsesjonskraftverdi.* Verdien til konsesjonskraften Statkraft bidrar med til Nordland fylkeskommune og kraftkommunene i Nord-Norge, har vi anslått til ca. 175 mill. kr årlig i perioden 2004-2008.
- *Betalte skatter og avgifter.* I 2008 betalte Statkraft 378 mill. kr i skatter og avgifter (eiendomsskatt, naturressursskatt og konsesjonsavgift) til kommuner og fylkeskommuner i Nord-Norge. 28 mill. kr gikk til Finnmark, 35 mill. kr til Troms og 314 mill. kr til Nordland.
- *Betydning for kraftkommune.* De tre kommunene i Nord-Norge som i 2008 mottok mest i skatter og avgifter betalt av Statkraft var Hemnes (91 mill. kr), Rana (76 mill. kr) og Meløy (54 mill.kr). I forhold til kraftinntektenes andel av kommunenes driftsinntekter, var andelen størst i Hemnes (27,4 %), Hattfjelldal (11,8 %) og Bardu (11,6 %).
- *Sponsorvirksomhet.* Statkraft sponsoraktivitet som berører Nord-Norge beløper seg til om lag 900 000 kr i 2007, 1 373 000 kr i 2008 og 1 493 000 i 2009. Sponsorvirksomhet og støtte kan deles i tre; Flerårige avtaler med idrettslag, korps og festivaler, engangsutbetalinger, som i 2009 eksempelvis gjaldt ski-NM i Bardu, samt lokal støtte fordelt gjennom søknader til den enkelte kraftverkgruppe.

Indirekte virkninger

Når det gjelder Statkraft sine kjøp av varer og tjenester og virkningene av disse innkjøpene for næringslivet i Nord-Norge, vil vi fremheve følgende:

- *Omfang av vare- og tjenestekjøp.* Statkraft kjøpte i 2008 varer og tjenester knyttet til den daglige driften i Nord-Norge, for nesten 235 mill. kr. Kjøpene fordelte seg med 26 mill. kr for kraftverkgruppe Finnmark, 39 mill. kr for kraftverkgruppe Glomfjord, 46,6 mill. kr for kraftverkgruppe Narvik og 123,4 mill. kr for kraftverkgruppe Rana. Vi har anslått at ca. 94 mill. kr, eller om lag 40 %, kjøpes fra lokale/ regionale leverandører.
- *Typer av vare- og tjenestekjøp.* Innkjøpene gjelder i hovedsak entreprenørtjenester (140 mill. kr), driftsmateriell, (21 mill. kr) og reparasjoner og vedlikehold (15 mill. kr). Det resterende beløpet er stor grad av tjenestekjøp og innleide konsulenter.
- *Foretatte større investeringer.* Statkraft har investert betydelig landsdelen dette tiåret. Eksempler er dam og tunnel i Rana og vindmølleparken i Kjøllefjord. I 2009 pågår et arbeid med å installere nytt aggregat (nr. 2) i Svartisen kraftverk, kostnadsberegnet til 350 – 400 mill kr.
- *Planlagte investeringer.* Statkraft å investere 2 mrd. kr – 3 mrd. kr på Helgeland de nærmeste årene. Dette gjelder: Kjensvatn kraftverk (75 GWh). Anslått utbyggingskostnad 300 mill. kr. Oppgradering av Røssåga kraftverk (100 GWh). Anslått utbyggingskostnad 1 000-2 000 mill kr. Krutåga kraftverk (140 GWh). Anslått utbyggingskostnad 500 mill kr. Nytt Reinforsen kraftverk (40 GWh). Anslått utbyggingskostnad 250 mill kr.

Induserte og katalytiske virkninger

Når det gjelder sysselsettings- og lokaliseringsevirkninger av økt privat og offentlig konsum pga. økte inntekter i Nord-Norge som Statkraft sin virksomhet fører med seg, kan følgende fremheves:

- *Sysselsettingsvirkninger privat sektor.* Statkraft sine kjøp av varer og tjenester i Nord-Norge gir en sysselsettingsvirkning i andre næringer på 188 årsverk (lavt anslag), 235 årsverk (middels anslag) og 282 årsverk (høyt anslag).
- *Sysselsettingsvirkninger offentlig sektor.* Statkrafts betaling av skatter og avgifter (inntektsskatt og arbeidsgiveravgift, konsesjonsavgift, eiendomsskatt og naturressurs-skatt) bidrar med 346 årsverk (lavt anslag), 433 årsverk (middels anslag) og 520 årsverk (høyt anslag) i Nord-Norge.
- *Samlede sysselsettingsvirkninger.* Totalt genererer aktiviteten til Statkraft i Nord-Norge sysselsetting i annen privat og offentlig virksomhet på 681 årsverk (lavt anslag), 815 årsverk (middels anslag) og 948 årsverk (høyt anslag).
- *Økt næringsaktivitet.* Statkrafts utbygginger har i noen tilfeller hatt nytte for befolkningen og vært direkte medvirkende til økt næringsaktivitet i utbyggingskommunen lenge etter prosjektavslutning. Eksempler er befolkningens nytte av anleggsveger samt lokalt næringslivs nytte av ”gjenstående” infrastruktur (kaianlegg, verksteder etc.). En annen konsekvens av Statkrafts investeringer er at lokale entreprenørbedrifter opparbeidet seg kompetanse slik at de i ettertid ble bedre rustet til å konkurrere om oppdrag både i og utenfor egen kommune.
- *Bedre kvalitet på kommunal infrastruktur og tjenesteproduksjon.* Rådmennene i Sørfold og Rana nevner at ”kraftpengene” har gitt kommunen muligheter til å tilby innbyggerne offentlige tjenester med en standard som overgår mange andre kommuner. Dette kan indirekte ha en ”lokaliseringseffekt” i form av at folk blir boende som ellers ville ha flyttet.
- *Samarbeid med utdanningssektoren.* Rådmannen i Narvik poengterer at Statkrafts virksomhet bidrar til å opprettholde og gjøre teknologimiljøet rundt Høgskolen i Narvik attraktivt. Det er samarbeid mellom kraftselskapene og Høgskolen i Narvik, noe som nok bidrar til ”knoppskyting” av teknologibedrifter.

1. INNLEDNING

Nedenfor redegjøres det for bakgrunn for, formålet med og de problemstillinger som tas opp i rapporten. Den metodiske tilnærmingen gjennomgås, og begrepet ringvirkninger knyttet til kraftproduksjon diskuteres. Det gis videre en kortfattet gjennomgang av beregninger av samfunnsnytte i andre næringer før det gis en beskrivelse av det datamaterialet vi har benyttet.

1.1 Bakgrunn, formål og problemstillinger

Statkraft ønsker å belyse den betydningen selskapets virksomhet har for det norske samfunnet. I 2008 utarbeidet Handelshøgskolen i Bodø (HHB) således et samfunnsregnskap som dokumenterte selskapets samfunnsmessige betydning både i forhold til direkte virkninger, og mer indirekte virkninger. Analysen ble avgrenset til Helgelandsregionen i Nordland fylke. Resultatene av arbeidet er dokumentert i Kjærland og Solvoll (2008). Statkraft ønsker nå å få utarbeidet et samfunnsregnskap som dekker *hele* Nord-Norge. Arbeidet skal legges opp etter samme mal som ble benyttet ved analysen av Helgeland, dog med en metodisk videreutvikling som bedre kan belyse den nytten vertskommuner har av Statkrafts tilstedeværelse.

Formålet med denne rapporten er således å dokumentere de forskjellige virkninger Statkraft sin virksomhet i Nord-Norge gir. I prosjektet legges det opp til å besvare følgende tre problemstillinger:

1. Hva er de *direkte* og *indirekte* virkninger gir Statkraft sin virksomhet i Nord-Norge?
2. Hvilke *induserte* virkninger gir Statkraft sin virksomhet i Nord-Norge?
3. Hvilke *katalytiske* virkninger gir Statkraft sin virksomhet i Nord-Norge?

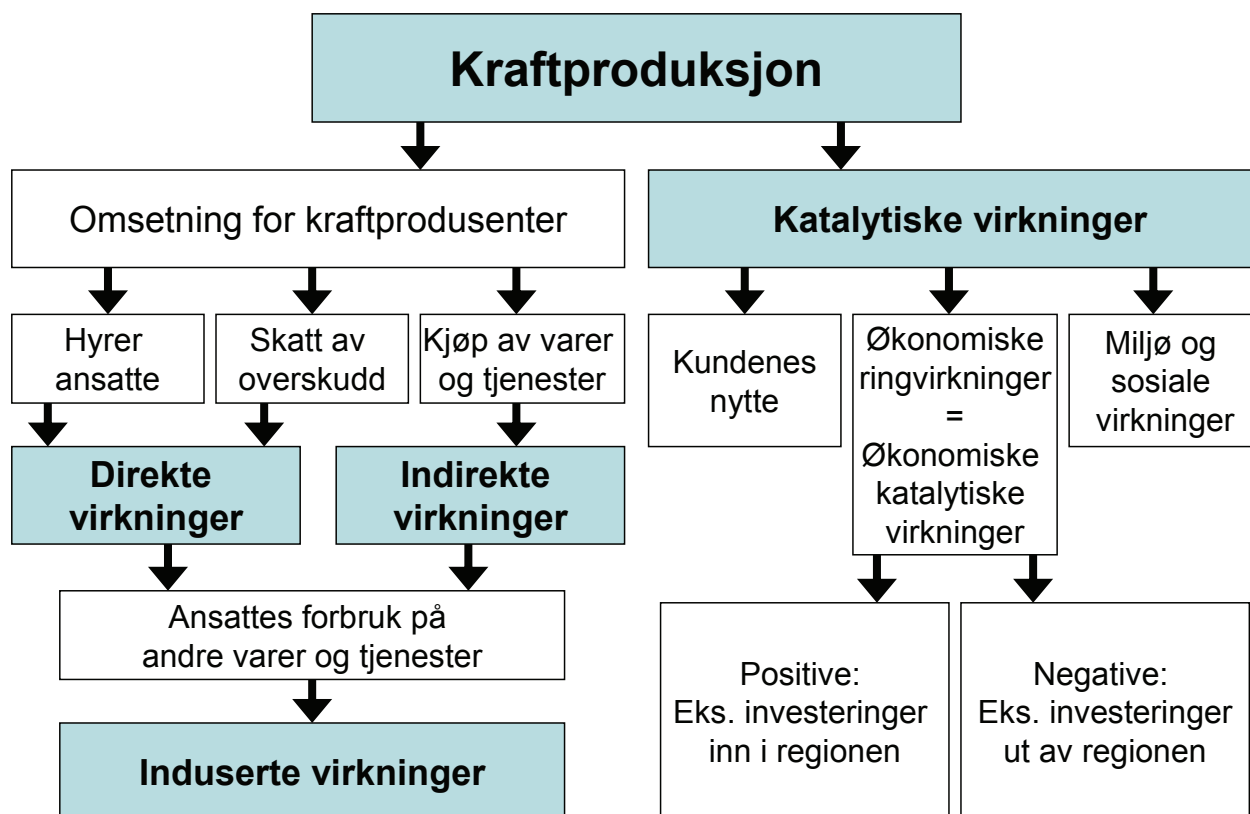
Besvarelsen av de tre problemstillingene ovenfor vil gi solid dokumentasjon på Statkraft sin samfunnsnytte i Nord-Norge. Studieområdet er de tre nordligste fylkene, og prosjektet vil således dokumentere det vi kan omtale som de *regionale virkningene* eller *ringvirkningene* til Statkraft sin virksomhet i Nord-Norge.

1.2 Metodisk tilnærming

Den metodiske tilnærming for å besvare de ovenfor nevnte problemstillinger følger tradisjonell prosedyre for gjennomføring av samfunnsmessige analyser av næringer eller enkeltbedrifter der regionale virkninger vektlegges særskilt.

Figur 1-1 viser virkningene av kraftproduksjon i fire kategorier (uthevet) og sammenhengene mellom dem³. Det skilles mellom direkte-, indirekte, induserte, og katalytiske virkninger. Det vi tidligere har gitt benevnelsene *regionale virkninger* eller *ringvirkninger* omfatter de tre kategoriene indirekte, induserte og katalytiske virkninger.

³ Kategoriseringen er generell men oppsettet i figuren er hentet fra en analyse av ringvirkninger i luftfarten av Hanssen m.fl.. (2008), som bygger på en rapport av Cooper & Smith. (2005).

Figur 1-1: Ringvirkninger av kraftproduksjon.

Vi kan dermed skille mellom virkninger som genereres av Statkrafts etterspørsel, dvs. virkninger som er nødvendige for, og en direkte konsekvens av, bedriftens tilstedeværelse i regionen, og de mer dynamiske tilbudssideeffektene. Tilbudssideeffektene (katalytiske virkninger) genereres av den betydning Statkraft sin virksomhet representerer som lokaliseringfaktor for næringslivet (og befolkningen). I de følgende avsnittene vil vi gjøre rede for de ulike virkningene.

Direkte virkninger

Direkte virkninger defineres som driftsavhengige virkninger som i sin helhet, eller i det alt vesentligste, kan knyttes til Statkraft sin virksomhet. De direkte virkningene (eksempelvis antall ansatte, lønn, omsetning fordelt på virksomhetsområder etc. og betalte skatter og avgifter) finnes det rimelig sikre tall for. I tillegg vil Statkraft sitt produksjonsomfang (målt i kraftproduksjon) kartlegges, og verdien av produksjon og konsesjonskraft vil anslås. Vi vil også sammenholde denne produksjonen med andre kraftprodusenters produksjon.

De direkte virkningene er de virkninger som er sikrest å anslå. Kartleggingen vil skje gjennom tilgjengelige sekundærdata og intervjuer med aktuelle personer i Statkraft som har oversikt over regnskapene og annen relevant informasjon om Statkrafts virksomhet.

Indirekte virkninger

De indirekte virkningene (virkningene for underleverandører) av Statkraft sin virksomhet genereres av den etterspørsel som de direkte virkningene fører med seg. Underleverandørene

kan i prinsippet være lokalisert hvor som helst. I en analyse av Statkraft sine regionale effekter er det derfor nødvendig å gi et best mulig anslag på hvor stor andel av underleveransene som kommer fra den nordlige landsdelen, og hvor stor andel som kommer fra andre regioner eller utlandet.

De indirekte virkningene kan måles både langs en næringsmessig dimensjon (hva brukes faktisk av underleveranser), noe som en kan finne i Statkrafts regnskaper, og en geografisk dimensjon. Generelt vet man ofte vesentlig mindre om underleverandørenes lokalisering enn om den næringsmessige sammensetningen av dem.

Induserte virkninger

De induserte virkningene er knyttet til at Statkrafts virksomhet bidrar til økt produksjon og sysselsetting i regionen, og dermed til økte inntekter, både direkte og indirekte. Den økte inntekten fører til økt privat og offentlig konsum, som fordeler seg på visse vare- og tjenestegrupper. Induserte virkninger og indirekte virkninger kan anslås samtidig, dersom man for eksempel bruker modellverktøy som PANDA⁴ eller Econ Pöyrys ringvirkningsmodell. En gjennomgang av forutsetningene som ligger til grunn for ringvirkningsberegningene i PANDA er gitt av Lian m.fl. (2005).

Lian m.fl. (2005) beregner ringvirkninger målt i antall årsverk. Antall årsverk som er direkte involvert i driften blir dermed justert opp med en multiplikator for å angi de totale ringvirkningene. Denne multiplikatoren er 1,3-2,0 for induserte- og indirekte virkninger og omtrent 3,4 dersom man også inkluderer de katalytiske virkningene⁵. I motsetning til luftfarten er det i kraftbransjen en begrenset sammenheng mellom antall ansatte og ringvirkningene. Når kraftanlegget først er bygget generer det store inntekter samtidig som det kreves relativt få ansatte. Vi vil derfor benytte tall for direkte og indirekte virkninger målt i kroner gjennom kjøp av varer og tjenester i stedet for antall årsverk. Dette muliggjør en mer ”direkte” beregning av de induserte virkningene der vi baserer oss på multiplikatorer beregnet i andre undersøkelser fra kraftbransjen. Således vil vi benytte de multiplikatorer som er utledet for Agder Energi (2006), og tilpasse disse til Statkrafts virksomhet i Nord-Norge ved å korrigere for ulik innkjøpsprofil og ulikt konsesjonsbidrag til kommunene.

Katalytiske virkninger

De mest kompliserte, og dermed mest usikre, effektene å anslå, er de katalytiske virkningene (eller tilbudssidevirkningene) av en nærings eller bedrifts virksomhet. Dette kan defineres som at næringsens eller bedriftens virksomhet påvirker andre bedrifters lokaliseringsvalg. I Figur 1-1 er de katalytiske virkningene delt i tre grupper – brukernytte, økonomiske ringvirkninger og miljø- og sosiale virkninger. Av disse tre er det bare de økonomiske ringvirkningene som vi fokuserer på. Strømkundenes nytte (konsumentoverskudd) oppstår som en følge av at betalingsvilligheten er større enn det brukerne må betale. Effekten av konsumentoverskuddet på den økonomiske aktiviteten er vanskelig å fastslå og er derfor ikke tatt hensyn til i beregningene. Effektene kan uansett ikke relateres utelukkende til Statkraft siden kundene ville fått samme produktet dersom andre hadde vært leverandører (men kanskje til en annen

⁴ PANDA-modellen (forkortelse for Plan- og Analysemodell for Næringsliv, Demografi og Arbeidsmarked) er for eksempel benyttet til å beregne sysselsettingsvirkninger av virksomheten til Agder Energi (2006) og et eventuelt OL i Tromsø i 2018, NORUT (2008). Denne modellen er også benyttet av Lian m.fl. (2005) for beregninger av ringvirkninger i luftfarten.

⁵ Ifølge Lian m.fl. (2005) er multiplikatoren, M , definert som: $M = (\text{direkte} + \text{indirekte} + \text{induserte}) / (\text{direkte})$.

pris). Miljø og sosiale virkninger kan for eksempel være relatert til inngrep i naturen eller en positive ”drive” i befolkningen som utløses av optimisme relatert til kraftutbygging.

Det er to måter å anslå de økonomiske katalytiske virkningene på. Den ene er å vurdere effektene av en bedrifts virksomhet i forhold til virksomheten til andre bedrifter/næringer som vi kjenner de katalytiske effektene til, og å trekke paralleller. Den andre er å intervju aktuelle bedrifter i en region for å kartlegge i hvilken grad de tror at aktiviteten til en større bedrift eller næring påvirker deres lokaliseringssatferd. Dette er for eksempel gjort i Bråthen m.fl. (2006b) i et forsøk på å anslå de katalytiske virkningene av Molde lufthavn og Henriksen m.fl. (2009) for Skarv utbyggingen på Helgelandskysten.

Generelt har det vist seg at lokalisering, handel og investeringer er viktige katalytiske effekter. For kraftbransjen vil lokaliseringseffekter være spesielt viktig siden bedrifter vil tiltrekkes kraftkommuner som både er rikere (lavere avgiftsnivå) og kan tilby god tilgang til kraft. Det er likevel ikke alltid entydig om det er kraftutbyggingen som gir bedriftsetablering eller bedriftenes behov som fører til kraftutbygging, jf. ”høna og egget”. Et eksempel er Rana hvor kraftutbyggingen var nødvendig for oppbyggingen av industrien.

I vår analyse vil vi ikke forsøke å gi pengemessige anslag på de katalytiske virkningene av Statkraft sin virksomhet i Nord-Norge. Generelt kunne man, uten å ta utgangspunkt i en spesiell kraftprodusent, ha diskutert betydningen av god tilgang på stabile og prismessig konkurransedyktige kraftleveranser som lokaliseringssdriver generelt. Denne diskusjonen har vi imidlertid ikke gått nærmere inn på. Vi vil imidlertid knytte en del kommentarer til den betydningen kraftproduksjonen i Nord-Norge har hatt og har for industrivirksomhet i denne landsdelen.

1.3 Tidligere erfaringer og alternative verdsettelsesmetoder

Det er i en rekke sammenhenger behov for å kunne beregne en samfunnsnytte av en gitt aktivitet. Dette gjelder i flere bransjer og i ulike sammenhenger. Det har derfor vært gjennomført flere utredninger, analyser og vurderinger innen både kraft, olje/gass, samferdsel og kultur. Alle slike vurderinger har relevans i forhold til denne rapportens formål.

Regionale effekter oppfattes som regel som positive siden de skaper aktivitet i næringslivet som igjen genererer sysselsetting og økt skatteinngang for det offentlige. Det er derfor relevant å diskutere nærmere hva som kan gjøres for å øke de regionale effektene av virksomheten til Statkraft. Viktige faktorer for å styrke de regionale effektene er (Econ Pöyry, 2009, Henriksen et al., 2009):

- Etablering og opprettholdelse av et næringsmiljø krever at oppdragene er av en viss størrelse og sammenfaller noenlunde i tid.
- Lokalisering i nærheten av større steder hvor det eksisterer kompetanse og kapasitet.
- Tilrettelegging fra det offentlige.

Samfunnsnytte av kraftproduksjon

Innen kraftproduksjon finnes ett eksempel. Agder Energi dokumenterer ringvirkningene av sine aktiviteter i en rapport om samfunnsnytte (Agder Energi, 2006). Denne har selvsagt aller mest relevans for å vurdere samfunnsnyttene av Statkrafts virksomhet i Nord-Norge.

Samfunnsnytte av olje- og gassaktivitet

Vedrørende olje- og gassproduksjon finnes flere rapporter om samfunnsnytte. Econ Pöyry (2009) fastslår at olje- og gassaktiviteten i Nord-Norge vil gi et betydelig løft for næringsvirksomheten i regionen⁶. I et tenkt scenario hvor det etableres en oljeterminal med utbyggingskostnad på 5 mrd. kr beregnes de midlertidige virkningene (målt i sysselsetting) i anleggsfasen å være om lag 1 500 årsverk og de varige virkningene å være om lag 220 årsverk (årlig).

I forbindelse med BP Norge sin utbygging av Skarv feltet er det utarbeidet en ringvirkningsanalyse spesielt for Helgelandsregionen i Nordland (Henriksen et al., 2009). Ved hjelp av spørreskjema og intervjuer legges det i rapporten stor vekt på ulike aktørers forventninger til hva de store investeringene vil medføre. Viktige områder er blant annet økt utdanningsnivå og bedret infrastruktur, samt dokumentasjon av konkrete lokaliseringer/nyetableringer av bedrifter i regionen i 2009.

På 1990-tallet ble det antatt av Asplan Analyse AS og NORUT samfunnsforskning at en utbygging av Norne-feltet ville gi betydelige ringvirkninger. Blant annet ble det anslått at 9 % av utbyggingskostnadene ville komme Midt- og Nord-Norge til gode, mens de sysselmessige virkningene i driftsfasen ville utgjøre 200 – 300 årsverk.

NHOs analyse av ringvirkningene vedrørende Snøhvit sier i sin konklusjon at i driftsfasen av anlegget på Melkøya vil det etterspørres varer og tjenester fra underleverandører på ca. 550 mill. kr årlig, hvorav ca. 80 mill. kr kan knyttes til bedrifter i Finnmark. Tilsvarende beregninger er foretatt i konsekvensanalysen til Skarv utbyggingen (BP, 2006). Videre anslås at sysselsettingseffektene fra Snøhvit vil gi en vekst på rundt 460 årsverk i Finnmark. Direkte sysselsetting på Snøhvit utgjør halvparten av disse årsverkene. Beregningen viser at årlige skatter og avgifter til det offentlige i 2025 kan finansiere mer enn 7 800 kommuneansatte eller over 40 000 barnehageplasser. Allerede nå vil skatter og avgifter fra Snøhvit gi betydelige offentlige inntekter som kan bidra til å trygge samfunnets velferd og utviklingen i Nord-Norge.

Samfunnsnytte innen samferdsel og kultur

Ringvirkninger er også sentrale i argumentasjonen for utbygging av fellesgoder som for eksempel samferdsel og kultur. Innen luftfart har man etablert en veileder for vurdering av samfunnsøkonomisk lønnsomhet av prosjekter hvor også ringvirkningene skal vurderes (Bråthen et al., 2006a). Kulturaktiviteter har som regel en betydelig kostnadsside som ikke uten videre kan forsvares bedriftsøkonomisk. Det er da viktig å synliggjøre de positive ringvirkningene som følger med slike aktiviteter. Et eksempel er ringvirkningene av et stort arrangement som et mulig OL i Tromsø hvor effektene er beregnet til 1 086 mill. kr hvor det bl.a. antas at den økte turismen vil gi en permanent sysselsettingsvekst på 1 250 personer. Et mindre omfattende eksempel er dokumentasjonen av ringvirkninger knyttet til publikums aktivitet under kulturarrangementer i Bodø (Bedriftskompetanse VINN AS, 2009).

Innen samferdselssektoren har man kommet langt i søken etter å gi et konsistent rammeverk for vurdering av ulike ringvirkninger, eller regionale virkninger, forbundet med prosjekter. I Statens vegvesen håndbok 140 (2006) omtales slike konsekvenser som ”ikke-prissatte”. Her anbefales det at ulike virkninger som ikke kan prissettes tillegges en gradering av viktighet og

⁶ Det benyttes ulike navn på typer av ringvirkninger. Katalytiske virkninger omtales av Econ Pöyry (2009).

omfang. Eksempelvis kan en svært sentral virkning være viktig selv om omfanget er lite. De totale konsekvensene illustreres ved hjelp av symbolene +, 0 eller -. Flere + (pluss) betyr at konsekvensene er mer positive, mens flere – (minus) betyr at konsekvensene er mer negative. Dersom en summering gir flere plusser enn minuser vil ringvirkningene av prosjektet totalt sett være positive. Et eksempel på anvendelse av denne metoden er vurderingen av de regionale virkningene knyttet til utbyggingen av en lufthavn (Hanssen et al., 2008).

1.4 Datamaterialet

Viktig grunnlagsinformasjon for å kunne dokumentere de ulike virkningskategoriene er data fra Statkraft, Nord Pool, NVE, SSB og intervju med rådmenn i 5 kommuner hvor Statkraft har vannkraftverk. Fra Statkraft har vi mottatt data om ansatte, personalkostnader, betalte skatter og avgifter, konsesjonskraft, sponsoraktivitet og informasjon vedrørende innkjøp. Tall fra Nord Pool (den nordiske kraftbørsen) og NVE (regulatormyndighet) benyttes hovedsakelig for å anslå priser og andre variable som inngår i noen av beregningene. SSB har bidratt med kommunale regnskapstall fra KOSTRA-databasen. Datamaterialet fra Statkraft gir detaljerte fordelinger av kostnader på ulike bransjer og regioner. Dette gjør at vi kan studere hvor ressursbruken blir allokert og hvem som får nytte av investeringer og innkjøp til driften.

For å utdype og bedre dokumentere både de indirekte, induserte og katalytiske virkningene har vi intervjuet rådmenn i et utvalg kommuner. Kommunene *Lebesby*, *Alta*, *Narvik*, *Sørfold* og *Rana* er valgt ut i samråd med Statkraft. Disse kommunene representerer, slik det er vist i Tabell 1-1, en betydelig variasjon i form av størrelse og i hvilken grad Statkrafts kraftinntekter har betydning.

Tabell 1-1: Noen kjennetegn ved de fem utvalgte kommunene.

	<i>Lebesby</i>	<i>Alta</i>	<i>Narvik</i>	<i>Sørfold</i>	<i>Rana</i>
Region	Øst-Finnmark	Vest-Finnmark	Ofoten (Nordland)	Salten (Nordland)	Helgeland (Nordland)
Befolkning ^a	1 332 (synkende)	18 488 (økende)	18 348 (stabilt)	2 021 (synkende)	25 281 (stabilt)
Kraftverk (Statkraft)	1 x Vann + 1 x Vind	1 x Vann	3 x Vann	1 x Vann	2 x Vann + 1 x Elv
Årlig middel- prod.(Statkraft)	349 GWh	655 GWh	1 419 GWh	587 GWh	2 255 GWh
Kraftinntektene fra Statkraft i % av kommunebudsjett ^b	4,4 % / 7 %	1,6 % / 1,7 %	3,9 % / 6,4 %	7,3 % / 10,9 %	5,7 % / 8 %

^a Folkemengde pr. 1. januar 2009 (kilde: www.ssb.no). Befolkningsutvikling antydes for de siste 20 år.

^b Andelene er representert ved to verdier, Y % / Z %, hvor Y er sum av eiendomsskatt, naturressursskatt og konsesjonsavgift i forhold til kommunens totale inntekter (sum driftsinntekter i 2008), mens kraftinntektene i Z i tillegg inkluderer et anslag på verdien av konsesjonskraft (uavhengig av kommunens anvendelse av midlene).

Intervjuene er i fire av tilfellene gjennomført pr. telefon, mens ett har foregått i Handels-
høgskolens lokaler i Bodø. I vedlegg finns en intervjuguide som har vært benyttet i disse intervjuene.

1.5 Begrensninger ved analysen

Det er stor usikkerhet knyttet til anslagene på samfunnsnytte. Dette gjelder spesielt for konsesjonskraften og ringvirkningene som beregnes ved hjelp av multiplikatorer. Vi har forsøkt å møte denne usikkerheten ved å utføre intervjuer med rådmenn i et utvalg av kommuner slik at vi kan kontrollere våre estimater. Usikkerheten kan også relateres til de ulike oppfatningene som interessentgruppene har om hva som bør inngå i beregninger av samfunnsnytte og hvor mye vekt som skal tillegges de ulike virkningene. Det er for eksempel lite trolig at miljøvernere vil godta utbygging av et vassdrag uansett størrelse på positive ringvirkninger.

Verdien av konsesjonskraft for en kraftkommune avhenger av mange faktorer og er derfor forbundet med usikkerhet, jf. diskusjonen i kapittel 3.3 og fotnote 15. For å gjøre verdsettingen forståelig har vi valgt å benytte gjennomsnittlige vurderinger som har vist seg å gi forsiktige (lave) estimater. Videre er det variasjoner i hvor mye kommunene får ut av konsesjonskraften avhengig av anvendelsen. Dette er for eksempel salg på børs, langsiktige salgskontrakter, egen bruk av kraft og satsing på markedsinstrumenter med relativt høy risiko. Vi har sett bort fra anvendelsen og legger til grunn de potensielle pengemessige verdiene som kan relateres til kraften ved realisering til markedspris.

Vårt utvalg av kommuner for de kvalitative intervjuene har vært gjort i samråd med Statkraft. I utvelgelsen har vi forsøkt å finne kommuner med ulik størrelse og befolkningstetthet, samt som også har variasjon i kraftinntektenes andel av totalt kommunebudsjett. Det er imidlertid tre forhold vi vil trekke frem som begrensninger ved intervjuene.

- For det første er det en kompliserende faktor ved intervjuobjektene svargivning at kommunenes kraftinntekter fremstår som ett enhetlig beløp selv om det ofte omfatter flere kraftselskaper. Statkrafts bidrag skilles ut i regnskapssammenheng, men når det kommer til praktiske konsekvenser kan det være vanskelig å skille ut selskapet spesielt.
- For det andre har alle fem kommunene unike historier om kraftutbyggingen og betydningen for kommunen. Det kan derfor argumenteres for at man burde inkludert flere kommuner.
- Til slutt kan det ses på som en begrensning at vi kun bruker rådmannens oppfatning av situasjonen for å representere kommunens synspunkter. Som argumentert i avsnitt 1.2.5 mener vi allikevel at rådmannen i kraft av sin stilling er den best egnede personen til å representere kommunen i disse spørsmålene.

En siste faktor som kan oppfattes som begrensning ved analysen av samfunnsnyttene er den manglende detaljgraden på opplysningene som er gjort tilgjengelig fra Statkraft. Dette gjelder spesielt for kjøp av varer og tjenester hvor vi kunne ha sagt mer presist hva betydningene vil være for det enkelte fylke og kommune dersom detaljnivået har vært høyere. Her har man imidlertid en avveining mellom detaljeringsgrad og urimelig stor arbeidsmengde for våre kontaktpersoner i Statkraft. Etter vår vurdering er de opplysningene vi har mottatt tilstrekkelig for at vi kan uttale oss om samfunnsnyttene i Nord-Norge.

1.6 Rapportens oppbygging

I kapittel 2 vil vi gi en kort presentasjon av Statkrafts aktiviteter med spesiell vekt på anleggene i Nord-Norge. Deretter går vi gjennom de ulike sidene av samfunnsnyttene av Statkrafts aktiviteter i Nord-Norge med direkte virkninger i kapittel 3, indirekte virkninger i kapittel 4, induuerte virkninger i kapittel 5 og katalytiske virkninger i kapittel 6. Til slutt presenterer vi konklusjoner og implikasjoner i kapittel 7.

2. STATKRAFT⁷

Statkraft er et statseiet kraftselskap som ble etablert 1. januar 1992. Statkraft ble omorganisert til aksjeselskap, Statkraft AS, 1. oktober 2004. Alle aksjene i selskapet eies av Statkraft SF som igjen eies av staten ved Nærings- og handelsdepartementet.

2.1 Konsernet Statkraft AS

Konsernet Statkraft AS har noen hel- og deleide datterselskap, samt noen tilknyttede selskaper. Statkraft AS eier Trondheim Energi (100 %) og Skagerak Energi (66,6 %). Selskapet har en 45,5 % eierandel i Agder energi og en eierposisjon på 49,9 % i Bergen-halvøens Kommunale Kraftselskap (BKK). I tillegg har Statkraft AS eierposisjoner i Fjordkraft AS (salgsselskap), SAE Vind, SN Power, Småkraft og Naturkraft. Med en samlet kraftproduksjon (middelproduksjon) på 42 TWh er Statkraftkonsernet Nordens tredje største kraftprodusent (12 % av samlet nordisk kraftproduksjon) og den største produsent av fornybar energi i Europa (1 % av samlet europeisk kraftproduksjon). Ca. 25 % av den nasjonale kraftproduksjonen er lokalisert i Nord-Norge.

Totalt eier Statkraft (helt eller delvis) 149 vannkraftverk i Norge, 58 i Sverige, 11 i Tyskland, 3 i Storbritannia og 4 i Finland. Videre kontrolleres 3 vindparker, 6 fjernvarmeanlegg og 5 gasskraftverk. Statkraft er også majoritetseier av overføringskabelen Baltic Cable mellom Sverige og Tyskland. Selskapet bygger ut vannkraft i vekstmarkeder utenfor Europa gjennom datterselskapet SN Power. Det har vært betydelig ekspansjon internasjonalt de siste årene. I dag har derfor selskapet mer enn 3 200 ansatte i over 20 land.

Fysisk og finansiell handel skjer over Nord Pool og 12 andre energibørser i Europa. Finansiell handel er om lag fem ganger så stor som egen kraftproduksjon. Aktiviteten innen prosjektutvikling er økende både i Norden og i Europa. I løpet av 2006 har satsingen på innovasjon, forskning og utvikling blitt tydeligere gjennom etableringen av innovasjons-samarbeidet INNOSA i konsernet og med de tilknyttede selskapene Agder Energi og BKK. To gasskraftverk i Tyskland (Knapsack og Herdecke), ett gasskraftverk i Norge (Kårstø) og ett vannkraftverk i Norge (Pålsbu) ble ferdigstilt annet halvår 2007. Etter overleveringen av Kjøllefjord vindpark har Statkraft totalt 109 vindturbiner i drift. Forretningsområdet er også ansvarlig for konsernets oppfølging av selskapene Statkraft Norfund Power Invest AS (SN Power), Småkraft AS og investeringsselskapet Energy Future Invest AS.

Statkraft AS er en betydelig arealforvalter, og har over 3 000 tekniske installasjoner, og virksomhet som omfatter 95 kommuner. Dette inkluderer blant annet kraftverk, reguleringsmagasin, inntaksdammer, rørgater, steinfyllinger, tunneler, bygninger, terskler etc.

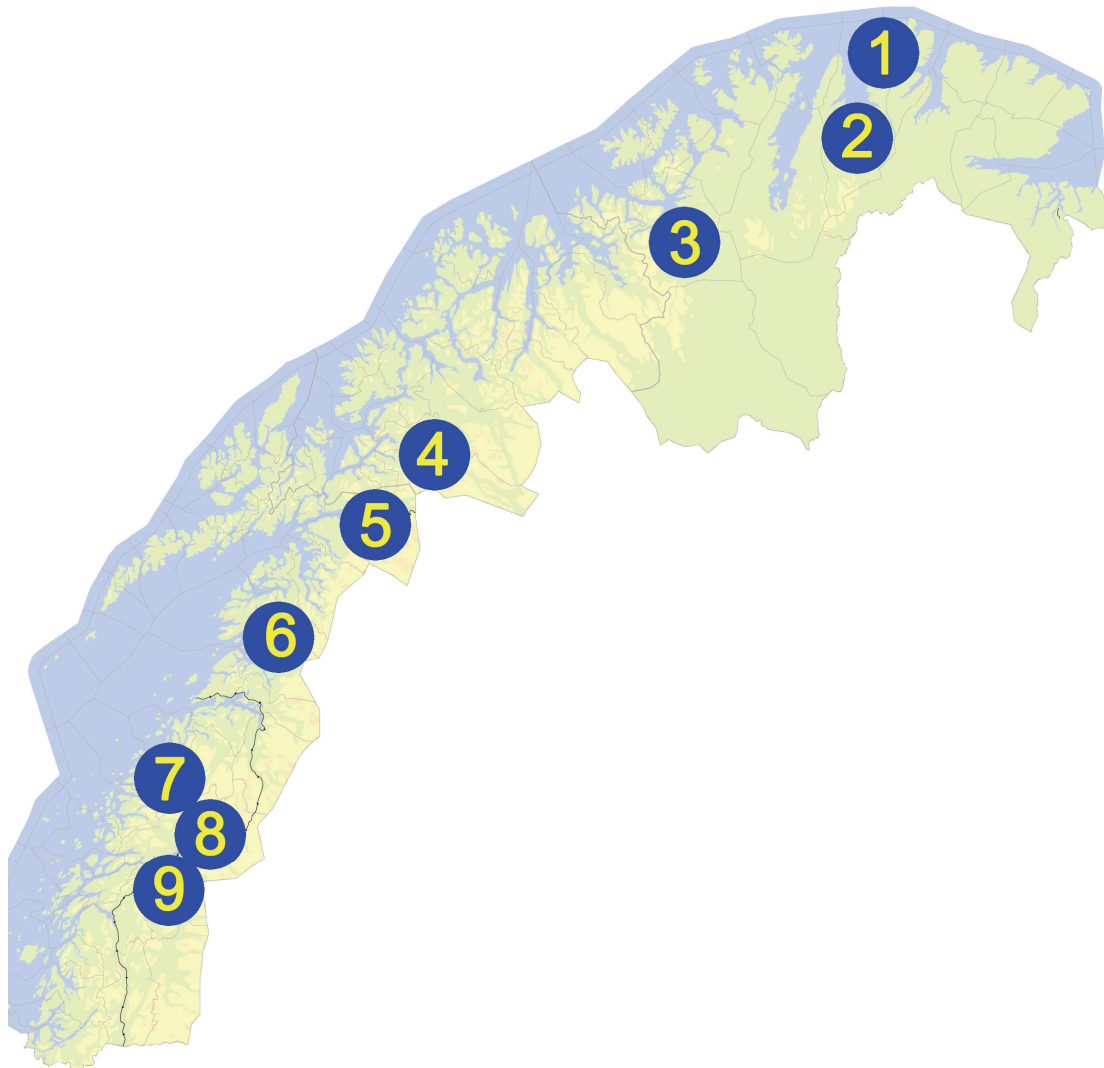
Statkraft AS er også stor innenfor nettvirksomhet, fjernvarme og kraftsalg til privat- og bedriftskunder gjennom datterselskapene Trondheim Energi og Skagerrak Energi, samt Fjordkraft (268 000 nettkunder, 380 000 kraftkunder og 400 GWh fjernvarme). I 2006 ble det satt i drift ett vannkraftverk, startet bygging av et annet og søkt konsesjon om gasskraftverk med CO₂-håndtering. Gjennom de tilknyttede selskapene Agder Energi og BKK har forretningsområdet eierskap i ytterligere produksjon, nett og kraftsalg.

⁷ Opplysningene i dette kapitlet er hentet fra www.statkraft.no.

Statkraft SF ble i 2006 verdsatt av Lehman Brothers, som konkluderte med at egenkapitalen hadde en estimert verdi på 129 – 157 milliarder kroner. Verdiestimatet var selvsagt følsom for en rekke forutsetninger, men verdien var (og er) over alle børsnoterte selskaper på Oslo børs med unntak av Statoil.

2.2 Virksomhet i Nord-Norge

Statkraft har virksomhet både i Norge, Sverige og Finland. Lokalitetene til kraftverkene i Nord-Norge, er vist på kartet i Figur 2-1.

Figur 2-1: Lokalisering av Statkrafts kraftverk i Nord-Norge (kilde: Statkraft).

Nummereringen i Figur 2-1 representerer følgende kraftverk (årlig middelproduksjon i parentes):

1. Kjøllefjord vindpark (150 GWh).
2. Adamselv kraftverk i Lebesby kommune (199 GWh).

3. Alta kraftverk (655 GWh). I tillegg Talvik settefiskanlegg.
4. Innset og Straumsmo kraftverk i Bardu kommune (460 GWh + 678 GWh).
5. Skjomen kraftverk (1257 GWh), Båtsvatn kraftverk (130 GWh) og Norddalen (32 GWh) kraftverk i Narvik kommune.
6. Kobbelv kraftverk i Sørfold kommune (712 GWh). Statkrafts eierandel er 82,5 % (587 GWh).
7. Svartisen kraftverk i Meløy kommune (2167 GWh). Statkrafts eierandel er 70 % (1517 GWh). Videre gamle Glomfjord kraftverk (85 GWh) og Neverdalsåga kraftverk (12 GWh). I tillegg eiendomsavdelingen.
8. Rana kraftverk (Dalselva, 1 975 GWh), Langvatn kraftverk (242 GWh), Reinforsen kraftverk (28 GWh).
9. Øvre Røssåga kraftverk (830 GWh), Nedre Røssåga kraftverk (1 698 GWh) og Bjerka kraftverk (144 GWh). I tillegg Bjerka genbank og driftssentralen i Korgen.

Denne rapporten omfatter hele virksomheten til Statkraft i Nord-Norge. Med dette menes all virksomhet knyttet til de ovenfor nevnte kraftverkene (som er organisert i kraftverkgruppene Finnmark, Narvik, Glomfjord og Rana), driftssentralen i Korgen og regionkontoret i Narvik. I tillegg vil vi inkludere genbanken i Bjerka, settefiskanlegget i Talvik og eiendomsavdelingen i Glomfjord selv om disse enhetene ikke er en del av Statkrafts Region Nord, men er organisert under egen avdeling styrt fra Statkraft sentralt (Lilleaker). Det er samfunnsnytten fra alle disse aktivitetene som analyseres i rapporten.

I Tabell 2-1 er Statkrafts andel av kraftproduksjonen i Nord-Norge fordelt på de tre fylkene. Kraftverk med numrene 1-3 (fra Figur 2-1) utgjør Finnmarks andel, nummer 4 Troms andel, mens numrene 5-9 er lokalisert i Nordland.

Tabell 2-1: Statkrafts kraftproduksjon i Nord-Norge.

<i>Region</i>	<i>Antall kraftverk</i>	<i>Kapasitet (MW)</i>	<i>Middelproduksjon (GWh)</i>
Nordland	13	1 909	8 522
Troms	2	228	1 138
Finnmark	3	239	1 004
Nord-Norge	18	2 376	10 664

3. DIREKTE VIRKNINGER⁸

Nedenfor redegjøres det for de direkte virkninger av Statkraft sin virksomhet i Nord-Norge. Direkte virkninger defineres som driftsavhengige virkninger som helt, eller i all vesentlighet, knyttes til Statkrafts virksomhet. Vi beskriver og analyserer virkningene av Statkraft sin kraftproduksjon og virkninger knyttet til selskapets ansatte og lønn (arbeidskraftkostnader) til disse. Produksjonen til Statkraft i Nord-Norge sammenholdes med produksjonen til de andre kraftprodusentene i landsdelen. Videre beregnes verdien av de ulike kategoriene av betalte skatter og avgifter til kommunene og fylkeskommunene i Nord-Norge. De direkte virkningene er presentert for utvalgte år slik at man får et inntrykk av utviklingen de siste år.

3.1 Sysselsetting og arbeidskraftkostnader

Statkraft har totalt 151 ansatte i landsdelen (2009). Fordelingen av ansatte og årsverk på de ulike enhetene er vist i Tabell 3-1.

Tabell 3-1: Fordeling av årsverk og ansatte for de forskjellige enhetene av Statkrafts virksomhet i Nord-Norge.

<i>Enhet</i>	<i>Årsverk</i>	<i>Ansatte</i>	<i>Andel årsverk</i>
Kraftverkgruppe Finnmark	11,0	11	7 %
Kraftverkgruppe Glomfjord	10,0	10	7 %
Kraftverkgruppe Narvik	27,4	30	20 %
Kraftverkgruppe Rana	33,4	34	23 %
Regionkontor i Narvik ⁹	25,0	26	17 %
Driftssentral i Korgen	16,0	16	11 %
Settefiskanlegg Talvik	4,0	4	3 %
Genbank Bjerka	5,0	5	3 %
Eiendomsavdeling Glomfjord	15,0	15	10 %
Sum	146,8	151	100 %

Vi har fått opplyst følgende kostnader til lønn og arbeidsgiveravgift for de tre siste år vedrørende ansatte i Nord-Norge:

- 2006: 70 465 000 kr.
- 2007: 66 997 000 kr.
- 2008: 73 290 000 kr.

Hvis vi forutsetter at dette er utbetalinger jevnt fordelt for de ansatte i landsdelen, samt tar hensyn til de forskjellige satsene for arbeidsgiveravgift¹⁰, får vi en fylkesmessig fordeling

⁸ Kapitlene 3, 4, 5 og 6 om samfunnsnytte bygger på kapittel 2 i utredningen fra Kjærland og Solvoll. (2008).

⁹ Dette omfatter begge avdelingene ved regionkontoret – både teknikk og vedlikehold og organisasjon og økonomi.

¹⁰ Kraftverkgruppe Finnmark og settefiskanlegget i Talvik er lokalisert i en avgiftssone med 0 % arbeidsgiveravgift og omfatter 15 årsverk. Tilsvarende avgiftssats for de 131,8 årsverkene ved de andre lokalitetene i Nord-Norge er 5,1 %. Det forutsettes videre at gjennomsnittlig lønnskostnad pr. årsverk er lik i alle tre fylkene. Beregningen for 2006 blir: $70\,465\,000 = 15X + 131,8X \cdot 1,051$, hvor X er lønnskostnad pr. årsverk.

som er presentert i Tabell 3-2. Beløpene for Troms er satt til 38 % av totalsummen for kraftverkgruppe Narvik og er beregnet ut fra andel av produksjon til kraftverkgruppe Narvik.

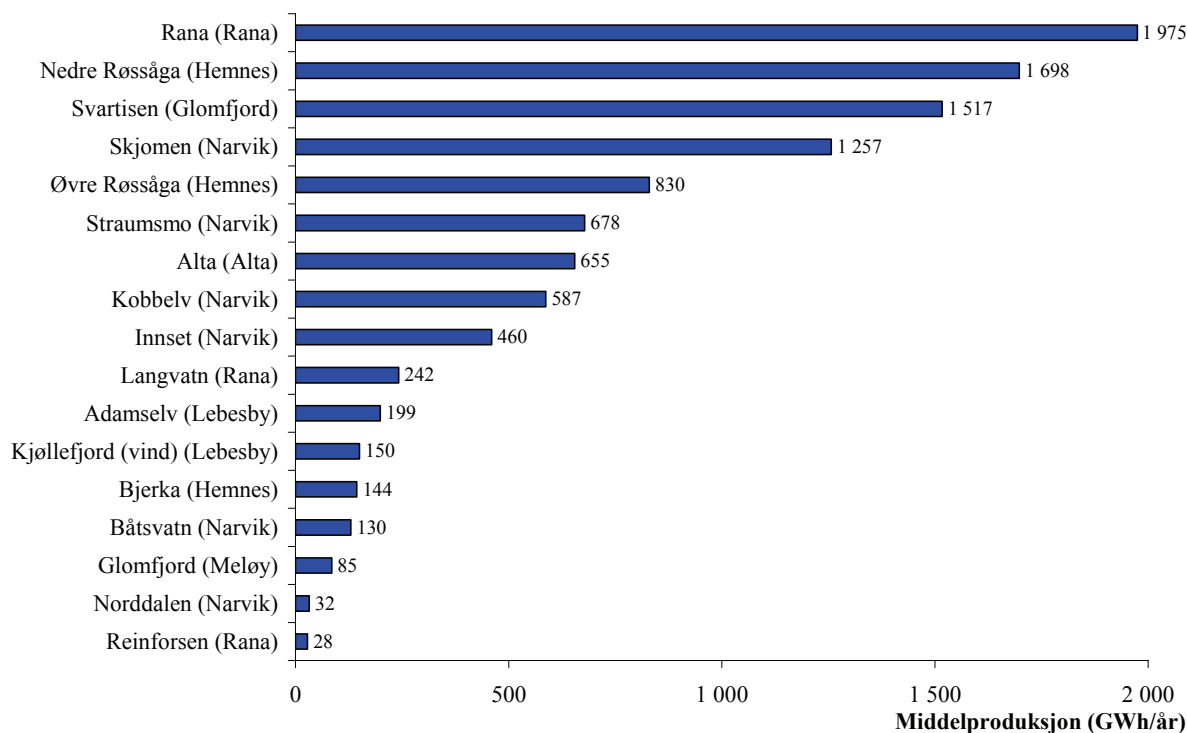
Tabell 3-2: Sysselsetting og arbeidskraftkostnader tilknyttet Statkraft sin virksomhet i Nord-Norge (Kilde: Statkraft).

Fylke		2006	2007	2008
Nordland	Lønnskostnader	55 695 489	52 954 384	57 928 367
	Arbeidsgiveravgift	2 840 470	2 700 674	2 954 347
Troms	Lønnskostnader	4 799 418	4 563 210	4 991 831
	Arbeidsgiveravgift	244 770	232 724	254 583
Finnmark	Lønnskostnader	6 884 853	6 546 008	7 160 872
	Arbeidsgiveravgift	0	0	0
Nord-Norge	Lønnskostnader	67 379 760	64 063 603	70 081 070
	Arbeidsgiveravgift	3 085 240	2 933 397	3 208 930

Det fremkommer fra Tabell 3-2 at lønnskostnadene har vært mellom 64 og 70 millioner kr og arbeidsgiveravgiften omtrent 3 millioner kr i Nord-Norge de siste tre årene. Nordland utgjør den største delen, etterfulgt av Finnmark og Troms. Med nullsats er arbeidsgiveravgiften fraværende for Finnmark.

3.2 Produksjon

Statkraft er som nevnt den dominerende nasjonale aktør når det gjelder kraftproduksjon - også i Nord-Norge. Selskapets andel av produksjonen ved de ulike kraftverkene i landsdelen er vist i Figur 3-1.

Figur 3-1: Middelproduksjon ved Statkraft sine kraftverk i Nord-Norge.

Fordelingen av Statkrafts aktivitet i Nord-Norge, når en ser på middel årsproduksjon, er presentert i Tabell 3-3.

Tabell 3-3: Fordeling av Statkrafts kraftproduksjon i Nord-Norge.

<i>Region</i>	<i>Middelproduksjon (GWh)</i>	<i>Andel av produksjon</i>
Nordland	8 522	80 %
Troms	1 138	11 %
Finnmark	1 004	9 %
Nord-Norge	10 664	100 %

I tillegg til å være den dominerende aktør innen norsk kraftproduksjon er Statkraft også en stor aktør i nordisk sammenheng (tredje største) og betydelig i europeisk målestokk. Middelproduksjonen ved Statkrafts anlegg utgjør i nasjonal sammenheng ca 35 % (42 TWh av ca 122 TWh). I Nord-Norge er imidlertid Statkrafts posisjon enda sterkere. Kraftproduksjon i Nord-Norge kan anslås til om lag 20 TWh¹¹ (middel årsproduksjon). Utenom Statkraft er de største produsentene Salten kraftsamband AS (1 800 GWh), Troms Kraft Produksjon (1 150 GWh), Nordkraft AS (tidligere Narvik energi AS) (940 GWh) og Helgelandskraft AS (1 010 GWh). I tillegg kommer Statoils gasskraftverk tilknyttet LNG-anlegget på Melkøya i Hammerfest. Dette kraftverket, med en installert effekt på 229 MW, ble satt i drift ved årsskiftet 2007-08. Anlegget er dimensjonert med utgangspunkt i LNG-anleggets energibehov, og det er derfor ikke planlagt eksport av elektrisitet fra kraftverket. Middelproduksjonen skal være på 840 GWh. Av alt dette er kraftproduksjonen er klart høyest i Nordland fylke.

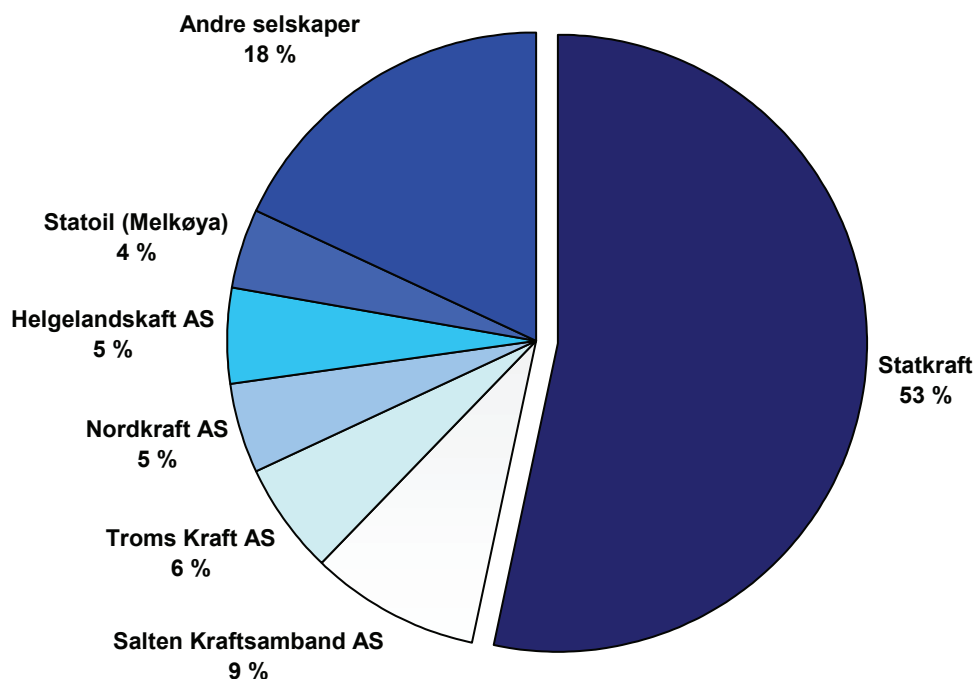
Det fremkommer fra Tabell 3-4 at Statkrafts andel av kraftproduksjonen i Nord-Norge er på over 53 %. Til sammenligning utgjør produksjonen til SKS ca 9 % av kraftproduksjonen i landsdelen. Ifølge NVE er det omkring 25 andre mindre kraftprodusenter i landsdelen som i tabellen og figuren fremkommer som ”andre selskaper”.

Tabell 3-4: Sammenligning av kraftproduksjonen i Nord-Norge mellom Statkraft, og andre betydelige aktører.

<i>Selskap</i>	<i>Middelproduksjon (GWh)</i>	<i>Andel av kraftproduksjon i Nord-Norge</i>
Statkraft i Nordland	8 522	42,6 %
Statkraft i Troms	1 138	5,7 %
Statkraft i Finnmark	1 004	5,0 %
Salten Kraftsamband AS	1 800	9,0 %
Troms Kraft Produksjon AS	1 150	5,8 %
Nordkraft AS	940	4,7 %
Helgelandskraft AS	1 010	5,1 %
Statoil (Melkøya)	840	4,2 %
Andre selskaper (anslag)	3 596	18,0 %
Samlet produksjon Nord-Norge	20 000	100,0 %

¹¹ Dette er basert på opplysninger fra NVE pr. 1/1 2007. Basert på middelproduksjonen i 1970-1999 for kraftverk med ytelse over 1 MW var totalen 18 763 TWh. I tillegg kommer noe vindkraft, noen nyere småkraftverk og Statoils gasskraftverk på Melkøya ved Hammerfest.

Tallene i Tabell 3-4 er illustrert visuelt i kakediagrammet i Tabell 3-5.

Tabell 3-5: Ulike kraftprodusenters andeler av nordnorsk kraftproduksjon.

Det kan i denne forbindelse også være relevant å estimere verdien av slik kraftproduksjon. Kraftproduksjon av denne størrelsesorden representerer svært store verdier. Disse verdiene er et uttrykk for samlet verdi til fordeling til ulike ”stakeholders” (eiere, ansatte, lokale/regionale/sentrale myndigheter, kunder, leverandører) og representerer derfor en viss informasjon i forhold til en ringvirkningsanalyse. Å estimere verdiene fordrer imidlertid en del forutsetninger. De to mest sentrale komponenter i et verdiesimat er forventningen om framtidige prisbaner på kraft, samt vurdering av et relevant avkastningskrav.

Framtidige kraftpriser er vanskelige å forholde seg til, da det er en rekke forhold som spiller inn, både på kort og lang sikt. I verdisammenheng er det priser på lengre sikt som har størst betydning. Den nordiske kraftbørsen Nord Pool har en rekke terminkontrakter som reflekterer markedets vurderinger av framtidige priser. De lengste forwardkontraktene som omsettes går opp til fire år fram i tid (pr. juli 2009 er helårskontrakter ut 2014 det som gir lengst horisont). Både de lengste kvartalskontraktene og de lengste helårskontraktene har i 2009 ligget på noe over 40 € pr. MWh, noe som tilsvarer ca. 350 - 400 kr pr. MWh¹². Dette kan betraktes som et representativt nivå for markedets oppfatning av prisene de neste årene. Nå er 3-4 år kort tid i verdsettelse av anlegg med så lang levetid som vannkraftverk. Dette er imidlertid den beste tilgjengelige informasjon om kraftpriser på lengre sikt, og som en dermed må forholde seg til for å estimere verdi på kraftproduksjon.

Når det gjelder å beregne et relevant avkastningskrav ved hjelp av kapitalverdimodellen, støtter vi oss på anbefalingene til Gjølberg & Johnsen (2009). Vi baserer oss på en risikofri

¹² Prisene er hentet fra Nord Pool (<http://www.nordpool.com/System/FinanceMarket/tradesNor/>). Valutakursen EUR/NOK har sunket en del i løpet av høsten 2009.

rente (R_f) på 10 års statsobligasjoner¹³ (ca 4,0 % høsten 2009), en markedspremie (MP) på 5 % og en forretningsbeta på 0,70¹⁴. Videre vil vi ved hjelp av vektning av gjeldsandel og egenkapitalandel kunne beregne et veid avkastningskrav for totalkapitalen (VAK). Hvis vi ser bort fra mindre forhold som skatteeffekt av gjeldskostnaden og kredittpremien på gjeld, kan følgende totalkrav etter skatt beregnes:

$$(3-1) VAK = R_f + \beta_i \cdot MP = 4,0\% + 0,70 \cdot 5\% = 7,5\%$$

Dette avkastningskravet bestemmes av parametervalgene på risikofri rente, markedspremie og forretningspremie. I (3-1) er VAK et nominelt avkastningskrav til totalkapitalen som vil representere verdi av den kraftproduksjon som omhandles i denne rapport. Vi kan så beregne et VAK -krav før skatt, VAK^{fs} , med en enkel oppjustering ved å forholde oss til en typisk effektiv investorskattesats (s) på 28 %.

$$(3-2) VAK^{fs} = VAK / (1 - s) = 7,5\% / (1 - 0,28) = 10,4\%$$

Med en inflasjon på 2,5 % vil det tilhørende realkravet (før skatt til totalkapitalen) bli:

$$(3-3) \overline{VAK^{fs}} = \frac{1,104}{1,025} - 1 = 7,7\%$$

Med bakgrunn i disse forutsetningene kan en estimere verdi av både Statkrafts totale kraftproduksjon i Nord-Norge og i de enkelte fylker. Vi har forholdt oss til nominelle størrelser før skatt, da dette får fram total verdi som er til fordeling. Det er ikke urimelig å ha en uendelig tidshorisont i en slik verdsettelse.

Den mest sentrale usikkerheten er knyttet til framtidig kraftpris. En kan beregne verdi med basis i forskjellig nivå på antatt framtidig strømpris. Vi har valgt 360 kr/MWh (faste priser) som basis ut fra dagens nivå på de ovenfor nevnte forwardpriser, samt 320 kr/MWh som et lavt prisanslag og 400 kr/MWh som et høyt anslag. Men vi gjentar at dette er usikre antagelser. Verdiestimatene, V_0 , er beregnet ut fra følgende formel:

$$(3-4) V_0 = \frac{f_{MWh} \cdot \text{årlig produksjon i MWh}}{r}$$

I (3-4) uttrykker f_{MWh} antatt framtidig kraftpris pr. MWh, og årlig produksjon i MWh er den aktuelle årlige middelproduksjon som skal verdsettes. Resultatene er presentert i Tabell 3-6. Kraftproduksjon representerer enorme verdier, men er usikre, særlig vedrørende kraftprisens utvikling. Basis prisnivå ifølge dagens informasjon om forwardpriser tilsier at Statkrafts kraftproduksjon i Nord Norge representerer en brutto verdi på ca. 50 mrd. kr. Disse enkle verdiestimatene kan også sees i lys av Lehman Brothers (2006) verdivurdering av totalkapitalen i Statkraft SF i 2006 på 173 – 202 mrd. kr.

¹³ Vannkraftverk har lang levetid. Det finnes ikke lengre statsobligasjoner å forholde seg til i Norge.

¹⁴ Gjølborg & Johnsen (2009) beregner et avkastningskrav for Enova SF og konkluderer med en forretningsbeta for vannkraftproduksjon på 0,70.

Tabell 3-6: Vurdering av verdi av kraftproduksjonen til Statkraft i Nord-Norge. Mill. 2008 kr. (nominelt før skatt).

<i>Region</i>	<i>Gjennomsnittlig framtidig kraftpris (kr/MWh)</i>	<i>Markedsverdi (Mill. kr)</i>
Nordland (8 522 GWh)	320	35 000
	360	40 000
	400	44 000
Troms (1 138 GWh)	320	4 700
	360	5 300
	400	5 900
Finnmark (1 004 GWh)	320	4 200
	360	4 700
	400	5 200
Nord-Norge (20 000 GWh)	320	83 000
	360	94 000
	400	104 000

Disse verdiene er svært store og kan vurderes i forhold til andre bransjer. Andre store næringer i Nord-Norge er fiske, fiskeoppdrett og forskjellig industri (særlig nærings- og nytelsesmiddelindustri og for Nordland sin del, metallindustri). I følge SSB sin statistikk over bruttoprodukt etter fylke og næring for 2006 (<http://www.ssb.no/emner/09/01/fnr/tab-2009-03-03-01.html>) utgjør bruttoprodukt ved kraftforsyning 28 % mer enn all fiske og fiskeoppdrett i hele landsdelen. Sammenlignet med all industri i Nord-Norge har kraftforsyning kun 35 % lavere bruttoprodukt. Selv om det kan være vanskelig å benytte slike indikatorer for å måle en nærings betydning, illustrerer dette at verdiene knyttet til kraftproduksjon, og særlig Statkrafts, representerer svært store verdier og har en størrelse som er sammenlignbar med de andre store næringene i Nord-Norge.

3.3 Verdien av konsesjonskraft

Utnyttelse av norske vannkraftressurser er underlagt omfattende lovgivning. Utbygging av vannkraftressurser fordrer konsesjon etter enten Vassdragsreguleringsloven og/eller Vannressursloven. Disse lovene pålegger konsesjonærer å bidra med visse motytelser for å kunne nyttiggjøre seg slike naturressurser. En av disse motytelsene vedgår såkalt konsesjonskraft. Konsesjonskraft er en lovbestemt rett til uttak av kraft for kraftutbyggingskommunene og fylkeskommunene. Konsesjonskraftordningen skal innebære en varig økonomisk fordel for berørte kommuner.

Konsesjonskraft består av inntil 10 % av gjennomsnittlig kraftmengde til de kommuner og den fylkeskommune hvor kraftverket er lokalisert. I tillegg kan konsesjonæren også bli pålagt å avstå inntil 5 % av kraftproduksjonen til staten. Det er Olje- og energidepartementet som bestemmer hvor mye kraft som skal avstås og hvordan den skal fordeles. Resonnementet bak disse motytelsene er at lokale kommuner og fylkeskommuner skal få en kompensasjon for at vannkraftverk ligger i deres område.

Olje- og energidepartementet bestemmer prisen kommunene skal betale for konsesjonskraften. Dette gjelder for konsesjoner som er gitt etter 1959, og grunnlaget for prisfastsett-

elsen er gjennomsnittlig selvkost for et representativt utvalg av vannkraftverk. Differansen mellom markedspris og prisen på konsesjonskraften representerer dermed betydelige verdier for kommuner og fylkeskommuner. I Tabell 3-7 er gjennomsnittlig områdepris Tromsø, konsesjonskraftpris og differansen mellom disse i perioden 2004 til 2008 vist.

Tabell 3-7: Gjennomsnittlig områdepris Tromsø, konsesjonskraftpris og differansen mellom disse i perioden 2004 til 2008.

	2004	2005	2006	2007	2008
Gjennomsnittlig områdepris Tromsø (Kr pr. MWh) ^a	243,75	235,30	394,67	235,59	410,17
Konsesjonskraftpris (Kr pr. MWh) ^b	87,60	91,10	89,30	87,80	94,80
Differanse (Kr pr. MWh) ^c	156,15	144,20	305,37	147,79	315,37

^a Kilde: NordPool. Norge er inndelt i tre soner, og pga. begrensningene i nettooverføringer kan prisen være noe forskjellig i de forskjellige soner. Den relevante pris i denne analysen er områdeprisen for Nord-Norge.

^b Kilde: NVE på <http://www.nve.no/no/Konsesjoner/Vannkraft/Konsesjonskraft/Konsesjonskraftpris/>.

^c Tallene er ekskl. overføringskostnader.

Vi har fått opplyst at konsesjonskraften vedrørende Statkrafts anlegg i Nord-Norge utgjør ca. 803 GWh. Av dette er 30 GWh i Finnmark, 90 GWh i Troms og 683 GWh i Nordland. Denne konsesjonskraften håndteres ulikt av de forskjellige kommuner og fylkeskommune. En kan likevel estimere en verdi ut fra noen forutsetninger: Hvis kraften leveres jevnt gjennom året blir verdien for kommuner og fylkeskommune differansen mellom gjennomsnittlig områdepris for Nord-Norge på Nord Pool og konsesjonskraftprisen fastsatt av Olje- og energidepartementet¹⁵.

I Tabell 3-8 vises estimater på hva konsesjonskraften ved Statkrafts anlegg i Nord-Norge er verdt. Kraftprisene har variert sterkt, bl.a. på grunn av at noe år har vært våtere enn andre. Gjennomsnittlig verdi for den siste femårsperioden har vært ca. 175 mill. kr.

Tabell 3-8: Beregning av konsesjonskraftens verdi (fylkesvis) ved Statkrafts anlegg i Nord-Norge.

	2004	2005	2006	2007	2008
Estimert verdi av konsesjonskraft i Nordland (mill. kr) (683 321 MWh)	106,70	98,53	208,67	100,99	215,50
Estimert verdi av konsesjonskraft i Troms (mill. kr) (89 726 MWh)	14,01	12,94	27,40	13,26	28,30
Estimert verdi av konsesjonskraft i Finnmark (mill. kr) (30 091 MWh)	4,70	4,34	9,19	4,45	9,49
Estimert verdi av konsesjonskraft i Nord-Norge (mill. kr)	125,41	115,81	245,26	118,70	253,29

¹⁵ Uttak av konsesjonskraft ved alle Statkrafts anlegg i Nord-Norge er avtalt i tråd med den såkalte månedsblokkmodellen. Dette gjør at uttakene er relativt høyere i vintermånedene enn i sommermånedene, noe som gjør at verdiene egentlig er noe høyere enn beregnet i tabell 3-8.

Verdien av konsesjonskraften varierer også sterkt på grunn av de volatile kraftprisene. Videre er det mulig å omsette kraften basert på forwardpriser, noe som normalt vil gjøre avtalt pris noe høyere enn aktuell spotpris (som områdeprisen i Nord-Norge representerer). Det er heller ikke slik at dette for alle kommuner er beløp som de mottar årlig, siden det er høyst forskjellig hvordan denne uttaksretten benyttes. Denne variasjonen i bruken av konsesjonskraften illustreres av hvordan de fem kommunene vi har intervjuet har håndtert dette.

Narvik kommune leide i 2002 denne konsesjonskraften for en periode på 50,5 år til Narvik energi AS (Nordkraft AS fra 2009) for et engangsbeløp. Dette beløpet ble plassert i konsernet Nordkraft AS (slik at kommunen fikk en eierandel på 50,01 % ¹⁶). Dette innebærer at Narvik kommune ikke direkte får løpende inntekter av konsesjonskraften, men indirekte gjennom sin økte eierandel i Nordkraft AS. Sørfold kommune håndterer bare en del av sin konsesjonskraft, mens størstedelen (22 GWh av 33 GWh) blir gitt til Nordland fylkeskommune, som så omsetter denne i markedet. Dette skyldes Sørfolds begrensninger pga. lavt innbyggertall. Det eksisterer også en god del andre opplegg for håndtering. Lebesby kommune selger sin konsesjonskraft kontinuerlig gjennom en megler, Alta kommune benytter sin (beskjedent nivå – ca 4 GWh) i egne kommunale bygg, mens Rana kommune solgte sin konsesjonskraft i 2002 og plasserte disse midlene gjennom en rekonstruksjon i finansmarkedet. Mye av dette ble senere tapt i det som er kjent som ”Terra-saken” (PwC, 2008).

Dette illustrerer at konsesjonskraften blir forvaltet forskjellig, mer eller mindre vellykket. Men uansett hvordan konsesjonskraften håndteres, representerer den betydelige verdier for kommuner og fylkeskommune. Tabell 3-8 viser hvordan verdien kan estimeres på årlig basis når en ignorerer kostnadene (som overføringskostnader) ved uttak for årene 2004 - 2008. Dette gir en tilnærming til å forstå størrelsen på verdien av konsesjonskraften – og som kommer lokale kommuner til gode. Nivået på framtidige kraftpriser, som kommentert litt tidligere i rapporten, tilsier at denne konsesjonskraften er verdt mer enn gjennomsnittsverdien for de siste fem år. En kan dermed estimere en verdi på ca 210 mill. kr. Dette er beregnet på bakgrunn av en forventet framtidig kraftpris på 36 øre/kWh og en konsesjonskraftpris på om lag 10 øre/kWh. Da framkommer verdien på konsesjonskraften ved Statkrafts anlegg i Nord-Norge til å være ca. 210 mill. kr.¹⁷

3.4 Skatter og avgifter

Selskaper som opererer med kraftproduksjon er også underlagt en del særregler vedrørende skatter og avgifter, i tillegg til ordinær overskuddsskatt og eiendomsskatt. Det forekommer også utbetalinger av engangsbeløp i forbindelse med utbygninger. Nedenfor følger en kort oversikt:

Konsesjonsavgift. Denne avgiften er hjemlet i de ovenfor nevnte lover. En konsesjonær av vannkraftproduksjon er pliktig å betale en årlig avgift til både berørte kommuner, fylkeskommune og staten. Avgiften til kommunene skal avsettes i et fond som primært skal nyttes til næringsutvikling.

Eiendomsskatt. Eiendomsskatteloven gir kommuner en opsjon på å skrive ut eiendomsskatt på vannkraftanlegg. Skattenivået er 0,2 % til 0,7 % av anleggenes skattemessige verdi.

¹⁶ Kommunen hadde tidligere eid 100 %, men verdien av eierposisjonen ble betydelig større.

¹⁷ 803 000 MWh x (360 – 100) kr/MWh = ca. 210 mill. kr.

Naturressursskatt. Denne skatten er begrunnet i at det dreier seg om utnyttelsen av en naturressurs. Skatten utgjør 1,1 øre/kWh til kommuner og 0,2 øre/kWh til fylkeskommune i 2008.¹⁸ Skatten beregnes som et gjennomsnitt av de seneste sju års produksjon.

Grunnrenteskatt. Dette er en skatt til staten og faller utenfor formålet med denne rapporten.

Overskuddsskatt. Kraftforetak betaler ordinær overskuddsskatt på 28 % til staten.

Inntektssystemet og kraftinntekter

Inntektssystemet for kommuner er designet slik at det foregår en utjevning mellom kommuner som har rikelig med inntekter og kommuner som av ulike årsaker har lavere nivå på inntektene. Formålet med denne fordelingen av rammetilskuddet til kommunene tar hensyn til de strukturelle forskjellene i kommunens kostnader og inntekter. (Kommunal- og regionaldepartementet, 2006). Dette innebærer at en tar hensyn til faktorer som innbyggertall, om kommunen er i Nord-Norge eller ikke, region, skjønsmessige forhold og demografisk sammensetning av innbyggerne.

I 2005 gikk en over til en ordning med symmetrisk inntektsutjevning. Kommuner med skatteinntekter under landsgjennomsnittet blir kompensert for 55 % av differansen mellom egen skatteinngang og landsgjennomsnittet. Kommuner med skatteinngang over landsgjennomsnittet trekkes 55 % av differansen mellom egen skatteinngang og landsgjennomsnittet. Kommuner med skatteinntekter på under 90 % blir i tillegg kompensert for 35 % av differansen mellom egne skatteinntekter og 90 % av landsgjennomsnittet.

Kommuner med kraftanlegg har som redegjort for ovenfor inntekter av dette. Det dreier seg om eiendomsskatt, konsesjonskraftsinntekter, konsesjonsavgiftsinntekter og naturressursskatt. Av disse inntektstypene er det kun naturressursskatten som omfattes av inntektsutjevningen i inntektssystemet (Kommunal og regionaldepartementet, 2005). Kommuner med betydelige inntekter fra kraftanlegg har derfor et vesentlig høyere nivå på de frie inntektene enn andre kommuner. Bakgrunnen for at konsesjonskraftsinntekter og konsesjonsavgiftsinntekter ikke har blitt omfattet av inntektsutjevningen er at inntektene har blitt betraktet som en kompensasjon for at utbyggingskommunene stiller naturressurser til disposisjon for storsamfunnet. Dersom disse inntektene hadde blitt omfattet av inntektsutjevningen ville verdien av denne kompensasjonen blitt redusert.

For kommunene som mottar inntektsutjevning er det dermed inntektene utenom naturressursskatten som er viktig. Spesielt fremhever vi eiendomsskatten som viktig siden den, målt i kroner, som regel utgjør like mye som naturressursskatt og konsesjonsavgift til sammen.

Statkrafts betaling av skatter og avgifter i 2008

I Tabell 3-9 presenteres tall for Statkrafts betaling av de ovenfor nevnte skatter og avgifter (konsesjonsavgift, eiendomsskatt, naturressursskatt) til kommuner i Nordland, Troms og Finnmark for 2008¹⁹. For Nord-Norge som helhet legger Statkraft igjen 378 mill. kr i skatter og avgifter hvert år.

¹⁸ Dette er en skatlegging frikoblet fra lønnsomhet. Men den skal i utgangspunktet ikke innebære en ekstra-belastning for selskapene, i og med at den kan trekkes fra mot inntektsskatten og ved at eventuell differanse kan fremføres med rente.

¹⁹ Siden denne rapporten ser på samfunnsnyttene i Nord-Norge, holdes de skatter og avgifter som kun tilfaller staten utenfor. Dette gjelder grunnrenteskatt, den vanlige overskuddsskatten og arbeidsgiveravgift.

Tabell 3-9: Skatter og avgifter betalt av Statkraft i Nord-Norge i 2008 (mill. kr).

	<i>Eiendomsskatt</i>	<i>Naturressursskatt</i>	<i>Konsesjonsavgift</i>	<i>Sum</i>
Finnmark	15	12	1	29
Troms	18	14	3	35
Nordland	145	115	55	314
Nord-Norge	178	141	59	378

Fordelingen av skatter og avgifter på de 17 kommunene i Nord-Norge som er berørt er vist i Tabell 3-10. Vi har også i den samme tabellen sammenstilt disse inntektene med sum driftsinntekter for kommunene i 2008 basert på tallene fra KOSTRA-databasen (SSB, 2009). Selv om vi altså ikke tar med verdien av konsesjonskraften (!) viser tallene at for flere kommuner, som Bardu, Hattfjelldal, Hemnes og Meløy, kommer mer enn 10 % av sum driftsinntekter fra Statkrafts betaling av eiendomsskatt, naturressursskatt og konsesjonsavgift. I tillegg får kommunene betydelige kraftinntekter fra konsesjonskraften.

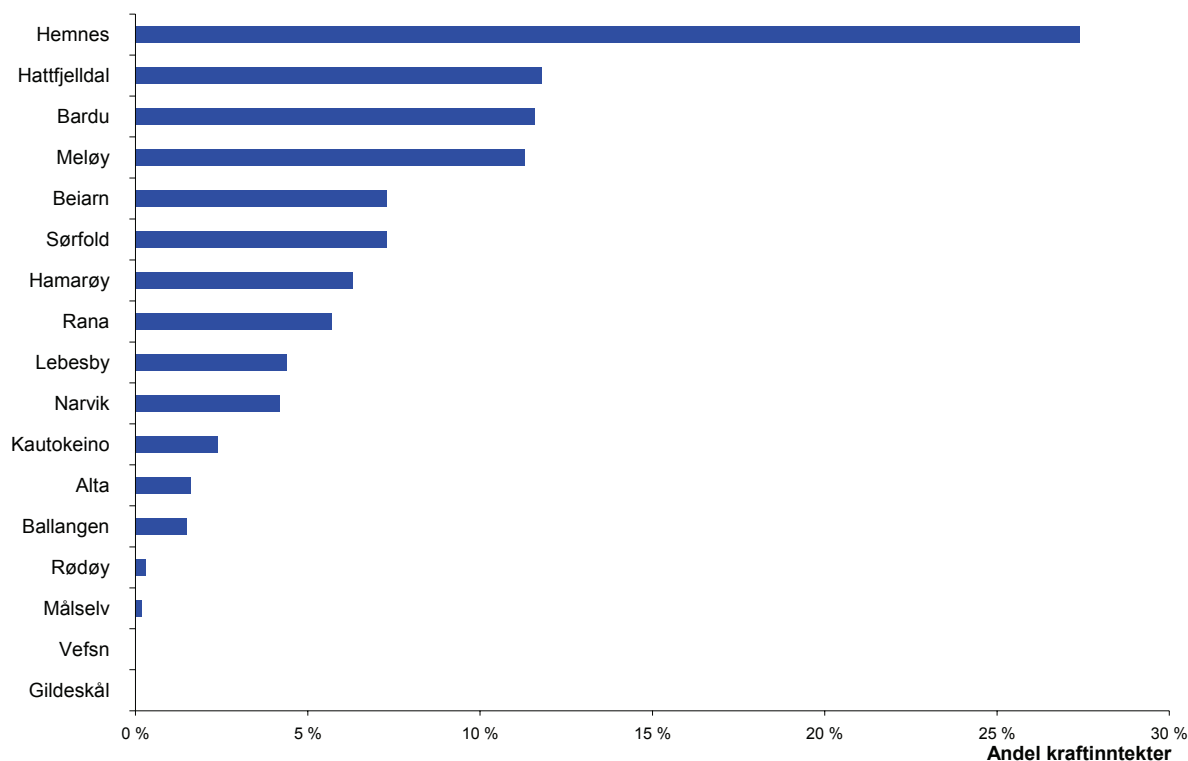
Tabell 3-10: Skatter og avgifter betalt av Statkraft i 2008 fordelt på kommuner i Nord-Norge (i mill. kr.).

<i>Kommune</i>	<i>Skatter og avgifter</i>	<i>Sum driftsinntekter^a</i>	<i>Andel av inntekter</i>
Finnmark			
Alta	18	1 158	1,6 %
Kautokeino	5	203	2,4 %
Lebesby	6	136	4,4 %
Troms			
Bardu	34	294	11,6 %
Målselv	1	435	0,2 %
Nordland			
Narvik	44	1 044	4,2 %
Ballangen	3	169	1,5 %
Hamarøy	10	153	6,3 %
Sørfold	14	190	7,3 %
Beiarn	7	100	7,3 %
Gildeskål ^b	0	165	0 %
Meløy	54	482	11,3 %
Rødøy ^b	0	116	0,3 %
Rana	76	1 342	5,7 %
Hemnes	91	333	27,4 %
Vefsn ^b	0	759	0 %
Hattfjelldal	15	124	11,8 %
Nord-Norge	378	7 204	5,2 %

^a Tall for 2008 hentet fra KOSTRA i statistikkbanken til SSB (2008).

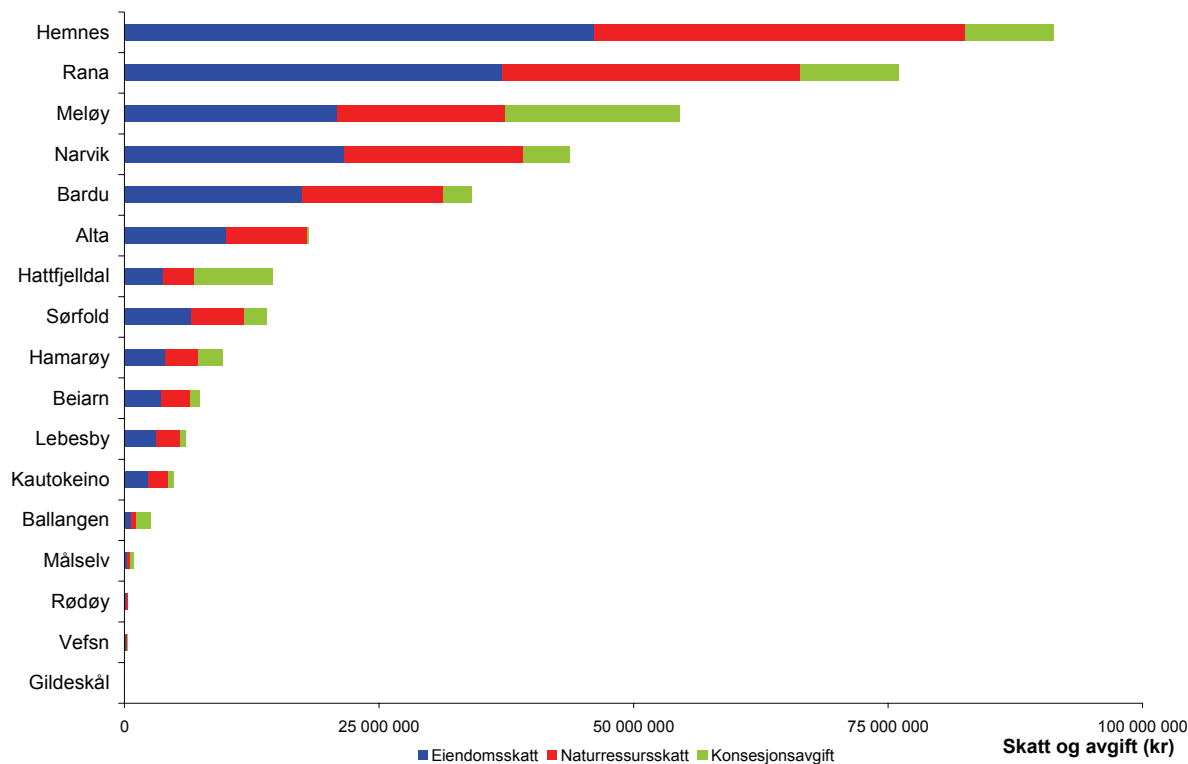
^b Tallene for disse kommunene er såpass lave at de blir avrundet til 0 når enheten er i mill kr.

Andelen av kraftinntekter av kommunenes totale driftsinntekter er illustrert synkende Figur 3-2.

Figur 3-2: Nordnorske kommuners kraftinntekter (skatt og avgift) fra Statkraft som andel av kommunens driftsinntekter.

Totale verdier og sammensetningen av skatter og avgifter betalt av Statkraft til de ulike kommunene er illustrert i Figur 3-3.

Figur 3-3: Skatter og avgifter betalt av Statkraft til nordnorske kommuner i 2008.

Disse beregningene synliggjør at kraftkommuner er privilegert gjennom at store beløp tilføres på grunnlag av tilstedeværelsen av kraftproduksjon. Som den klart største aktør er Statkraft derfor den som bidrar mest i denne sammenheng og har derfor svært stor betydning. I tillegg til at Statkraft er en betydelig arbeidsgiver i noen av kommunene, betalte selskapet i 2008 nesten 380 mill. kr. i eiendomsskatt, naturressursskatt og konsesjonsavgift til kommuner i Nord-Norge. Selv om en i denne sammenheng må nevne at naturressursskatten på 141 mill. kr. inngår i det kommunale utjevningssystemet samt at konsesjonsavgiften er øremerket næringsutvikling, er det store midler som tilflyter kommunene og fylkeskommune, og de meste er frie midler. I tillegg kommer konsesjonskraften som har en estimert årlig verdi på over 200 mill. kr. Til sammen innebærer dette et årlig beløp på nesten 600 mill. kr.

Rådmenns kommentarer til kraftinntektenes betydning

Betydningen av inntekter i en slik størrelsesorden blir da også bekreftet av rådmennene vi har intervjuet:

Rådmannen i Lebesby kommune mener kommunen er ”i en heldig situasjon”. En stor del av inntektene føres direkte inn i driften og man har hittil sluppet å foreta store nedskjæringer slik det gjøres i nabokommunene. Dette innebærer at Lebesby har økonomi til å holde god standard på helse- og omsorgstjenestene, samt på skolebygninger og infrastruktur. Det trekkes spesielt frem at det ville vært generelt dårligere kvalitet på kommunale tjenester dersom ikke kraftinntektene hadde vært tilgjengelige.

Rådmannen i Narvik poengterer at det ville vært vanskelig for kommunen å opprettholde dagens standard uten inntektene fra kraftproduksjon. Han poengterer at det for tiden ville vært umulig grunnet den spesielt vanskelige situasjonen kommunen er inne i som følge av tapene knyttet til ”Terra-saken”.

Rådmannen i Sørfold kommenterer at kraftinntektene gir kommunen mulighet til å holde en høy standard på offentlige bygg og tjenester. Særlig framheves at kommunale bygninger har bedre vedlikehold og oppgraderinger enn hos sammenlignbare kommuner. Kommunen har også nylig bygd idrettshall og svømmebasseng (med vann). Sørfold kommune har de siste årene vært blant de fem kommunene (i landet?) som bruker mest ressurser pr. elev på skole.

For Rana kommune utgjør kraftinntektene opp mot 10 % av budsjettet og er svært viktige for kommunen, sier rådmannen. Stort sett alt av kraftinntekter pløyes inn i kommunens driftsbudsjett. Ifølge rådmannen har kommunen en lønnsandel (faste stillinger) på sine tjenester som ligger betydelig høyere enn sammenlignbare kommuner. Rådmann anslår at kommunen har 10-15 % høyere standard på viktige tjenester (målt med utgifter pr. hode) enn sammenlignbare kommuner.

I Alta kommune har kraftinntektene relativt sett mindre betydning enn for de andre kommunene som er kontaktet. Likevel sier rådmannen i kommunen at de midlene som tilflyter kommunen, spesielt fra eiendomsskatten, har klart betydning og brukes i helhet til ordinær drift.

3.5 Sponsorvirksomhet

Sponsoraktivitet som berører Nord-Norge beløper seg på om lag 900 000 kr i 2007, 1 373 000 kr i 2008 og 1 493 000 i 2009. Tabell 3-11 gir en oversikt over fordelingen av støtten til ulike organisasjoner i 2009.

Tabell 3-11: Sponsoravtaler i Nord-Norge for 2009.

<i>Avtaler</i>	<i>Beløp (kroner)</i>
Flerårige avtaler	
Korgen Skolemusikkorps	30 000
Villkvinneseminar i Hattfjelldal	40 000
Skonseng UL Skiskyttergruppa	75 000
Kraftfestivalen i Sørfold	75 000
Bardu IL	50 000
Alta Skolemusikkorps	40 000
Chrisfestivalen i Kjøllefjord	50 000
Sommardagan i Meløy	30 000
Narvik Skiklubb	25 000
Søknader via de enkelte kraftverkgrupper (KG)	
KG Rana	153 000
KG Glomfjord	70 000
KG Narvik	120 000
KG Finnmark	110 000
Engangsutbetalinger	
Bardu IL NM ski - nordiske grener 2009	100 000
Frivillighetssentralen i Narvik	25 000
Finnmarksløpet (i samarbeid med Statkraft AS)	400 000
Skiskytteravtalen / rekruttering i nord (i samarbeid med Statkraft AS)	100 000
Totalt	1 493 000

Statkrafts sponsorvirksomhet og støtte kan deles i tre. En form for støtte er flerårige avtaler med idrettslag, korps og festivaler som har tilnytning til områder hvor Statkraft har kraftverk. En annen form vedrører engangsutbetalinger, som i 2009 eksempelvis gjaldt ski NM i Bardu. To slike avtaler er gjort i samarbeid med Statkraft sentralt, inkludert det største støttebeløpet til Finnmarksløpet. En tredje form for støtte skjer lokalt ved søknader til de enkelte kraftverkgrupper.

Selv om et totalbeløp til slik støtte for 2009 er på ca 1,5 mill kr, er ikke det særlig stort i forhold til andre beløp omtalt i denne rapporten. Likevel er dette støtte som både har vesentlig betydning for mottakerne, samt at det opplagt har en symbolverdi i Statkrafts markeds-kommunikasjon.

4. INDIREKTE VIRKNINGER

De indirekte virkningene av Statkrafts virksomhet genereres gjennom etterspørsel etter varer og tjenester hos underleverandører i landsdelen. Kraftproduksjon kjennetegnes av relativt sett høye investeringskostnader og relativt sett mer begrensede driftskostnader. Statkrafts størrelse leder likevel til at løpende kostnader representerer betydelige beløp, Analysen vil drøfte både den etterspørsel etter varer og tjenester som er knyttet til drift av de aktuelle kraftverk, og som vi har mottatt kvantitative data for, og den etterspørsel som har vært og vil komme i forbindelse med investeringer, hvor vi må forholde oss til mer kvalitative data.

4.1 Kjøp av varer og tjenester (løpende drift)

Driftskostnadene ved kraftverksgruppene Finnmark, Glomfjord, Narvik og Rana for 2008 er gitt i tabell 4-1.

Tabell 4-1: Kjøp av varer og tjenester i Nord-Norge i 2008. Mill kr.

<i>Kraftverksgruppe</i>	<i>Driftskostnader</i>	<i>Investering, prosjektkostnader</i>	<i>Sum kjøp av varer og tjenester</i>
Finnmark	5,5	20,5	26,0
Glomfjord	5,4	33,6	39,0
Narvik	16,7	29,9	46,6
Rana	19,0	104,6	123,4
Nord-Norge	46,4	188,6	234,9

Vi har fått oppgitt at nivået for kostnadene i 2008 er representative og de forventes å være stabile over tid. Videre presiseres at det som i tabellen er omtalt som investering vedrører større anskaffelser og arbeider knyttet til anleggsmidler, for eksempel oppussing og rehabilitering. Dette er kostnader som balanseføres og dermed avskrives (jf. IFRS), derav formuleringen ”investering”. Realitetene i disse beløpene er imidlertid vedlikehold og rehabilitering, og ikke nyinvesteringer. Disse kostnadene beløper seg til ca 235 mill. kr. i 2008 og spesifiseres i hovedsak som entreprenørkostnader (140 mill. kr.), driftsmaterialer, (21 mill. kr) og reparasjoner og vedlikehold (15 mill. kr.). Av det resterende beløpet er det en stor grad av tjenestekjøp og innleide konsulenter. De intervjuede rådmennene i større kommuner oppgir anleggsvirksomhet og vedlikehold som områder hvor Statkraft benytter lokale leverandører. Det er dermed grunn til å tro at en stor andel av det som brukes i landsdelen gjelder entreprenørkostnader. I mindre kommuner knytter lokal handel seg stort sett til mindre beløp i varehandel.

Leverandørene til de innkjøp som er foretatt i forbindelse med de ovenfor nevnte kostnadene kan selvsagt i prinsippet være lokalisert hvor som helst. En har derfor behov for å anslå i hvor stor grad disse innkjøpene kommer lokale/regionale leverandører til gode. Vi har mottatt en oversikt fra Statkraft for årene 2006-08 med fakturabeløp og postnummer for alle utbetalinger. Den gjennomsnittlige prosentvise fordelingen (basert på fakturabeløp) av leverandører lokalisert i de tre nordligste fylkene er vist i tabell 4-2. Dataene muliggjør ikke å fordele innkjøpene på de enkelte kraftverk eller kraftverksgruppe, men en sum for Statkrafts region Nord.

Tabell 4-2: Prosentvis fordeling av kjøp knyttet til Statkrafts aktivitet i Nord-Norge.

	<i>Fordeling 2006-2008</i>	<i>Justert fordeling</i>
Nordland	22,7 %	30 %
Troms	2,2 %	5 %
Finnmark	1,6 %	5 %
Ellers	73,5 %	60 %
I alt	100,0 %	100 %

Denne fordelingen er imidlertid beheftet med betydelig usikkerhet. Det er opplagt at en del av leverandørene med postadresse i Sør-Norge har avdelingskontorer i den nordlige landsdelen, og som har vært involvert i en rekke av kjøpene av varer og tjenester. Dette gjelder eksempelvis de entreprenører som er involvert i vedlikehold og som representerer de største beløpene som er fakturert. Anslagene på den prosentvise andelen av disse innkjøpene som er gjort i de tre nordligste fylkene er derfor for lave. Det er imidlertid vanskelig å vurdere hvor mye for lave de er. Vi vurderer det slik at fordelingen kan være at ca 30 % av kjøpene er gjort i Nordland, 5 % i Troms, 5 % i Finnmark og ca. 60 % i resten av Norge og utlandet. Vi tror dette er forsiktige anslag. Vi kan eksempelvis henvise til estimatene til drift av Snøhvit hvor det anslås at 15 % av innkjøpene i driftsfasen vil skje i Finnmark (NHO, 2006). Nå er sikkert denne fordelingen også forskjellig fra kraftverkgruppe til kraftverkgruppe, men våre data tillater ikke å gjøre individuelle vurderinger av spredningen på innkjøp for hverken den enkelte kraftverkgruppe eller det enkelte kraftverk.

Hvis vi forholder oss til den justerte fordelingen, innebærer det at omsetningen for nordnorske bedrifter med bakgrunn i Statkrafts kjøp av varer og tjenester i 2008 er 40 % av 235 mill. kr., altså ca 94 mill. kr. (fordelt på ca. 70 mill. kr. i Nordland og ca. 12 mill. kr. hver i Troms og Finnmark). Disse tallene virker ikke urimelige hvis vi sammenligner med analysene gjennomført i forbindelse med Norne (anslått årlig omsetning i driftsfasen på ca 110 mill. kr, se Andersen & Aanesen (1994), og Snøhvit (anslått en årlig omsetning for Finnmark i driftsfasen på 80 mill kr, se NHO (2006).

4.2 Investeringer

Statkraft har investert betydelig landsdelen i dette tiåret. Eksempler på større investeringer er dam og tunnel i Rana og vindmølleparken i Kjøllefjord. For tiden pågår arbeidet med å installere et nytt aggregat (nr. 2) i Svartisen kraftverk med en effekt på 250 MW. Kostnadene ved dette er, etter det vi har fått opplyst, i størrelsesorden 350 – 400 mill kr. Dette vil være fullført ved årsskiftet 2010/11. Når det gjelder andre utbyggingsplaner i de nærmeste årene er vi blitt kjent med følgende:

- Kjensvatn kraftverk, 75 GWh. Anslått utbyggingskostnad: 300 mill. kr.
- Oppgradering av Røssåga kraftverk, 100 GWh. Anslått utbyggingskostnad: 1 000-2 000 mill kr.
- Krutåga kraftverk, 140 GWh. Anslått utbyggingskostnad: 500 mill. kr.
- Nytt Reinforsen kraftverk, 40 GWh. Anslått utbyggingskostnad: 250 mill. kr.

Alle disse prosjektene er lokalisert på Helgeland i Nordland. I sum anslår altså Statkraft her å investere 2-3 mrd. kr.

I den omtalte arbeidet i Svartisen kraftverk kan en nevne at Moldjord Bygg og Anlegg AS, som en regional aktør, har en betydelig andel av arbeidet med å forskale og støpe fundamentene til det nye aggregatet. Kontrakten er på ca. 30 mill. kr og sysselsetter ca 10 personer i et drøyt år (Kilde: Moldjord Bygg & Anlegg AS).

Hvor stor andel av slike investeringer som kommer lokale og regionale underleverandører til gode, er vanskelig å estimere. En kan imidlertid støtte seg på erfaringer fra tidligere utbyggingsprosjekter, både innen kraftproduksjon og i andre bransjer, for å begrunne en sannsynlig regional andel av leveranser til nye prosjekter til Statkraft. Vi støtter oss på momentene framskaffet av NIBR (Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR), 2003):

- *Kjensvatn-prosjektet*. Her anslo Statkraft i forkant at det ville bli en lokal/regional andel på ca. 13 %.
- *Korgfjell-prosjektet* til Statens vegvesen ble anslått (av vegvesenets prosjektleder) å gi en andel på 15 % -20 % til lokale/regionale aktører.
- *Sundøybrua* i Leirfjorden hadde en betydelig høyere lokal andel. Entreprenørselskapet AF vurderte lokale/regionale leveranser til ca. 50 %.
- Ved *Elkem aluminium* sin modernisering av produksjonsanlegg i Mosjøen, lå anslagene på lokale/regionale leveranser på ca. 15 %. For bygg og anleggsmessige forhold dog vesentlig høyere, ca. 30 %.
- *BP Skarv* utbyggingen på Helgeland anslås lokal andel til ca 3 %. Den lave andelen skyldes at investeringskostnaden i stor grad er relatert til et skip som blir bygget i Sør-Korea.

Disse erfaringene kan benyttes til å anslå størrelsen på de lokale og regionale andeler av de investeringer som Statkraft har gjennomført i Nord-Norge. Naturlig nok er andelen lokale/regionale innkjøp ved slike større prosjekter lavere enn vedrørende ordinær drift. Dette skyldes gjerne at mer spesialiserte varer og tjenester er inne i bildet, hvor det er naturlig og/eller helt nødvendig å kjøpe fra sentralt hold i Norge eller i utlandet (eksempelvis turbiner). Men selv med en beskjedne andel, på for eksempel 20 %, vil dette likevel innebære at 400 – 600 mill. kr. vil bli lagt igjen til nordnorske (mest Nordland) bedrifter. Dette vil selvsagt ha stor betydning for næringslivet i regionen, ikke minst når det gjelder å bygge opp leveringskompetanse blant bedrifter i Nord-Norge.

4.3 Rådmennenes kommentarer om indirekte virkninger

Det er vanskelig for rådmennene å anslå hvor mye av innkjøpene som gjøres lokalt. Det er en del variasjon, naturlig nok, vedrørende inntrykkene disse har omkring Statkrafts kjøp av varer og tjenester i kommunen og regionen.

Lebesby kommune rapporterer at det var bare i anleggsfasen at varer og tjenester ble kjøpt lokalt av Statkraft. Utbyggingen av Kjøllefjord vindpark hadde en kostnad på ca 400 mill. kr, hvorav rundt 30 mill. kr gikk til lokale bedrifter. Det var derfor en stor omsetningsøkning for

lokale bedrifter i anleggsperioden, tatt i betraktning denne kommunens størrelse. Antall arbeidere var mellom 15-40 og disse personene leide kontorer, overnatting (ofte i private hus) og spiste på restauranter o.l. Anslagene viser at Statkraft brukte vel 16 mill. kr i regionen, Siemens ca 3 mill. kr og en lokal entreprenør 12 mill. kr.

Rådmannen i Alta rapporterer at en del innkjøp av varer og tjenester gjøres lokalt. Blant annet er det lokale bedrifter som ivaretar brøyting og vedlikehold av anleggsveien til Alta kraftverk.

I Narvik er det vanskelig for rådmannen å anslå hvor mye av innkjøpene som gjøres lokalt. Rådmannen antar at de store innkjøpsavtalene tilfaller leverandører utenfor kommunen, men det vil nok være en del ”løshandel” fra ansatte. Siden administrasjon for Statkrafts region Nord er lokalisert i Narvik er antall ansatte som bor i og omkring Narvik betydelig, også for en kommune på såpass størrelse som Narvik.

I Sørfold opplever man at svært lite av kjøp til drift gjøres lokalt, mens i Rana er inntrykket at en god del av innkjøpte varer og tjenester gjøres der. På dette punktet er Rana, som er den mest befolkningsrike kommunen, i en god stilling og man opplever at også innkjøp fra andre kraftkommuner i nærheten gjøres i Rana. Dette gjaldt for eksempel det nye bygget til driftssentralen i Korgen (Hemnes kommune).

Det er lenge siden det har vært kraftutbygginger i Rana, men det har vært signalisert nye investeringer i Rana kraftverk. Anleggene begynner å bli 40-50 år gamle og Statkraft tar grep for å møte behovet for vedlikehold. I dagens driftsfase er det en god del av vedlikehold på demninger, veger og mindre anleggsvirksomhet som tilfaller lokalt næringsliv.

5. INDUSERTE VIRKNINGER

De induserte virkningene henspiller på den effekt Statkrafts virksomhet i landsdelen har på sysselsetting i både privat og offentlig sektor. Som vist i denne rapporten er Statkrafts kjøp av varer og tjenester svært store, særlig i nordnorsk målestokk. Statkrafts tilstedeværelse har derfor stor betydningen for næringsaktiviteten i landsdelen. Samtidig generer selskapets betaling av skatter og avgifter, samt de ansattes betaling av skatt, en betydelig aktivitet i offentlig sektor. Dette kapitlet drøfter disse sysselsettingseffektene. Målet med denne delen av rapporten er å gi rimelige estimater på disse.

5.1 Sysselsettingsvirkninger

Statkrafts aktivitet i Nord-Norge gir grunnlag for arbeidsplasser, både i privat og offentlig sektor. Til å beregne slike sysselsettingsvirkninger, blir ofte den såkalte PANDA-modellen benyttet. Vår analyse vil ikke bruke denne modellen direkte, men støtter seg på NIBR (2003) (vedrørende Kjensvatn kraftverk) og Agder Energi (2006) sine analyser som har benyttet PANDA i sine beregninger. Vi ser ingen grunner for at det skal være noen forskjeller av betydning i forhold til det som er denne rapportens formål. Videre vil vi også forholde oss til analysene utført i forbindelse med Norne, Snøhvit og Skarv (Henriksen m.fl., 2009; NHO, 2006).

For å beregne multiplikatorer i forhold til dette benytter vi de beregninger og multiplikatorer som er utledet av Agder Energi (2006) og som også er anvendt i Kjærland & Solvoll (2008). Ifølge denne rapporten opereres det med en indikator som innebærer ca 2,5 ansatte pr. million kroner i innkjøp hos lokale/regionale leverandører. Dette har også rimelig konsistens med de andre rapportene som det er referert til, vedrørende Norne og Snøhvit, som begge opererer med en indikator i overkant av 2 (Andersen & Aanensen, 1994; NHO, 2006).

I 2008 var innkjøpene slik som vist i Tabell 4-1. Disse tallene er også representative for nivået på kjøp av varer og tjenester i de kommende år. Hvis vi forholder oss til anslagene som drøftet ovenfor, gir dette sysselsettingsvirkninger som presentert i Tabell 5-3. Andelen lokale innkjøp er også diskutert i kapittel 4-1. Siden andelen lokale/regionale innkjøp er beheftet med usikkerhet, legger vi også inn et høyt (+20 %) og et lavt anslag (- 20 %) i forhold til de justerte middelanslagene i tabell 4-2. Dette gir tre anslag på sysselsettingsvirkninger i privat sektor som er vist i tabell 5-1.

Tabell 5-1: Innkjøp av varer og tjenester – som generer sysselsettingsvirkninger i privat sektor.

	<i>Lavt anslag</i>	<i>Middels anslag</i>	<i>Høyt anslag</i>
Finnmark	24	30	36
Troms	24	30	36
Nordland	140	175	210
Nord-Norge	188	235	282

Vi holder i denne sammenhengen sysselsettingsvirkninger for investeringer utenom. Men som nevnt i forrige kapittel, de planlagte investeringene på Helgeland vil kunne innebære en

omsetningsøkning på ca. ½ milliard kroner, og det er opplagt at dette vil ha betydelige sysselsetningsvirkninger i privat sektor, selv om det kun gjelder en bergrenset periode.

Når det gjelder sysselsetningsvirkninger for offentlig sektor, kan en ifølge Agder Energi (2006) ta utgangspunkt i de skatter og avgifter som betales av selskapet og de ansatte til det offentlige. For 2006 korresponderte ca. 1,12 mrd. kr i skatter og avgifter til 1 300 ansatte i kommunesektoren, noe som gir et forholdstall på 923 000 kr i skatter og avgifter pr. offentlig ansatt. Ifølge tidligere drøfting i rapporten beløper skatter og avgifter betalt av Statkraft i 2008 seg til ca. 380 mill. kr. I tillegg kommer ca. 3,2 mill. kr i arbeidsgiveravgift og et beregnet beløp vedrørende skatt betalt av ansatte på om lag 17,5 mill. kr²⁰, totalt ca. 400 mill. kr. En fordeling fylkesvis av dette er presentert i tabell 5-2.

Tabell 5-2: Skatter, avgifter, arbeidsgiveravgift og skatt fra ansatte – som generer sysselsetningsvirkninger i offentlig sektor (avrundet – i mill. kr.). Og middels anslag på sysselsettingseffekter i offentlig sektor.

	<i>Skatter/avgifter</i>	<i>Arbeidsgiveravgift</i>	<i>Skatt fra ansatte</i>	<i>Sum</i>	<i>Middels anslag sysselsettingseffekt</i>
Finnmark	28,9	0	1,8	30,7	33
Troms	35,0	0,3	1,3	36,6	40
Nordland	314,4	2,9	14,5	331,8	360
Nord-Norge	378,3	3,2	17,6	399,1	433

Med dette utgangspunkt kan en beregne et basisanslag på sysselsetningsvirkninger i offentlig sektor til henholdsvis 33 i Finnmark, 40 i Troms og 360 i Nordland (til sammen 433). Dette er selvsagt et usikkert anslag og det er derfor rimelig også i denne sammenheng å ta med både et lavt anslag (- 20 %) på totalt 346, og et høyt anslag (+ 20 %) på 520. Se både Tabell 5-2 og Tabell 5-3.

Med utgangspunkt i de ansatte Statkraft har i Nord-Norge med nåværende aktivitet, kan en dermed estimere sysselsetningsvirkningene for offentlig sektor (kommunene) og for andre bedrifter som underleverandører i regionen. Resultatene er presentert i tabell 5-3. Tabellen inkluderer en sensitivitetsanalyse av multiplikatorvirkningene – hhv. lav, middels og høy.

Tabell 5-3: Årlige sysselsetningsvirkninger (årsverk) for offentlig sektor og andre næringer i Nord-Norge av Statkrafts virksomhet i landsdelen. Beregnet med utgangspunkt i aktiviteten i 2008.

	<i>Sysselsetningsvirkninger (middelverdier)</i>			<i>Totalt (ulike anslag)</i>		
	<i>Statkraft</i>	<i>Privat</i>	<i>Offentlig</i>	<i>Lav</i>	<i>Middels</i>	<i>Høy</i>
Finnmark	15	30	33	65	78	90
Troms	10	30	40	66	80	94
Nordland	122	175	360	550	657	764
Nord-Norge	147	235	433	681	815	948

²⁰ Basert på en gjennomsnittlig effektiv skattesats på 25 % og lønnsutbetalinger på kr. 70 mill. kr i 2008 (se Tabell 3-2).

Som det framgår av tabell 5-3, så viser våre beregninger at et middels anslag på de samlede sysselsettingsvirkningene av Statkraft sin ordinære virksomhet i Nord-Norge generer 815 årsverk i kommunal sektor og andre næringer i Nord-Norge i 2008. Sysselsettingsvirkningene er størst i offentlig sektor. I tillegg kommer betydelige virkninger i kortere perioder i forbindelse med investeringer.

Vi vil også vedrørende de induserte virkningene av Statkrafts virksomhet i Nord-Norge supplere disse beregningene med relevante kommentarer fra de intervjuede rådmennene. Her kan nevnes rådmannen i Narvik sin kommentar om at en av de viktigste ringvirkningene anses å være sysselsettingen. De 48 ansatte i Narvik kommune representerer 48 familier som indirekte involverer ca 150 personer. Dette utgjør en betydelig gruppe som etterspør varer og tjenester både fra offentlig og privat sektor.

5.2 Økt næringsaktivitet

Statkrafts utbygginger har i mange tilfeller vært direkte medvirkende til økt næringsaktivitet i kommunen. Eksempler på dette er bruk av anleggsveger for å gjøre utmark tilgjengelig for befolkningen og legge til rette for opplevelsesturisme, gjenstående verksteder som kan benyttes av bedrifter og utbedring av veg og havner som bedrer næringslivets konkurranseevne. En annen viktig konsekvens av Statkrafts betydelig investeringer er at lokale aktører innen anleggsbransjen har hatt muligheten til å opparbeide seg kompetanse slik at de er bedre rustet til å konkurrere om oppdrag både i og utenfor egen kommune. Dermed har mange av de lokale aktørene som deltok overlevd også i tiden etter at anleggsperioden var over. Disse poengene kan utledes av de følgende kommentarene vi fikk fra rådmennene:

Rådmann i Lebesby nevner at Statkrafts tilstedeværelse (og økonomiske bistand) har gjort at kommunen har bygget ny havn som på sikt kan gi grunnlag for nye aktivitet. Rådmann i Alta peker på at veien til Alta kraftverk gjør naturområder tilgjengelig. Demningen er blitt en turistattraksjon og et viktig element i opplevelsesøkonomien. Dette skyldes både en spesiell beliggenhet og den store oppmerksomheten i vannkraftverkets byggefase. Rådmannen kjenner ikke detaljene, men ser ikke bort fra at flere av aktørene som opparbeidet seg kompetanse i anleggsperioden senere har stått sterkere i konkurranse om oppdrag i og utenfor kommunen.

Vedrørende Sørfold kommune kan rådmann fortelle at flere av bedriftene som var med på oppbyggingen av Kobbelv kraftverk på 50- og 60-tallet opparbeidet seg en kompetanse som de senere har kunnet benytte i konkurranse om oppdrag i og utenfor kommunen. En ytterligere virkning av Statkrafts anleggsvirksomhet er etableringen av Kobbelv vertshus. Dette bygget ville aldri blitt realisert uten det faste forpleiningsbehovet i anleggsperioden. Flere av aktørene som tjente gode penger under utbyggingen opparbeidet seg en kompetanse som de senere har kunnet benytte i konkurranse om oppdrag i og utenfor kommunen (entreprenører, lastebileiere, verksted).

Det er lenge siden det har vært kraftutbygginger i Rana, men det har vært signalisert nye investeringer i Rana kraftverk. Anleggene begynner å bli 40-50 år gamle og Statkraft tar grep for å møte behovet for vedlikehold. I denne delen av driftsfasen er det en god del av vedlikehold på demning, veger og mindre anleggsvirksomhet som tilfaller lokalt næringsliv.

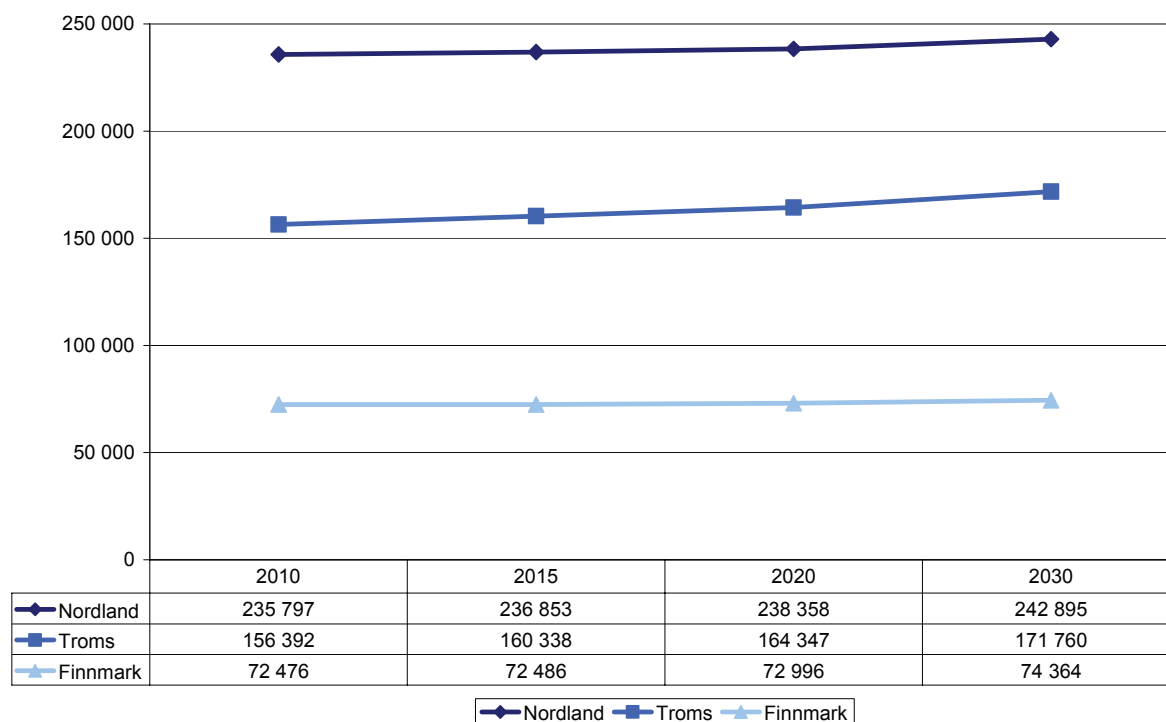
6. KATALYTISKE VIRKNINGER

Av alle ringvirkninger er de katalytiske virkningene vanskeligst å kvantifisere. I kapittel 1.2 ble det nevnt at virksomheten til en bedrift kan ha tilbudssidevirkninger (såkalte katalytiske virkninger) i form av at bedriftens virksomhet har stor eller helt avgjørende betydning for andre bedrifters lokaliseringvalg. Vi har delvis vært innom noe av dette i foregående kapittel, men vil her ytterligere nevne relevante momenter, samt formidle flere av rådmennenes uttalelser som kan kobles til dette punktet

6.1 Befolkningsutvikling

Lokalisering av bedrifter og industri vil bremse befolkningsnedgangen og trolig trekke til seg personer i arbeidsdyktig alder (20-66 år). Dette drøftes særlig i Econ Pöyry (2009). Vi har i denne sammenheng tatt med SSB sine anslag på framtidig befolkningensmengde i Nord-Norge, noe som viser en forventet økning i alle tre fylkene, se Figur 6-1.²¹

Figur 6-1: Framskrevet befolkningensmengde for Nordland Troms og Finnmark. (Kilde: SSB).

I hvilken grad Statkraft sin tilstedeværelse påvirker denne utviklingen, er selvsagt svært vanskelig å vurdere og er nok heller beskjeden. Det er likevel noen momenter å nevne.

²¹ Prognosen er basert på alternativet middels nasjonal vekst (MMMM).

Rådmannen i Sørfold nevner eksempelvis at ”kraftpengene” har satt Sørfold i en særstilling hvor man kan tilby innbyggerne offentlige tjenester med en standard som overgår mange andre kommuner. Til tross for svak befolkningsutvikling (Sørfold hadde en befolkning i 1980 på 2 837, mens den i 2009 er 2 021), kan de inntektene som kraftutbygging har gitt, tenkes å ha en lokaliseringseffekt i form av at folk blir boende som ellers ville ha flyttet.

6.2 Lokaliseringsvirkninger

Tilgjengelighet på kraft har hatt og har innflytelse på næringslivet i landsdelen. For eksempel er hele industrisamfunnet i Rana basert på den gode tilgangen på kraft. Vannkraftverkene ble i sin tid etablert på grunn av industriens behov for kraft. Den kraftkrevende industrien antas samlet å sysselsette 2000-3000 personer i dag, ifølge rådmannen i Rana. Dette har selvsagt hatt stor betydning for både selve industribedriftene og andre bedrifter som underleverandører og annen næringsvirksomhet knyttet til energibransjen. Store deler av næringslivet på Helgeland kan nok knyttes til dette.

De intervjuede rådmennene var også innom momenter som kan knyttes til slike forhold:

Rådmannen i Narvik nevnte at det har en betydning at Statkraft (men også Nordkraft AS) bidrar til å opprettholde og gjøre teknologimiljøet rundt Høgskolen i Narvik attraktivt. Det er en del samarbeid mellom kraftselskapene og Høgskolen i Narvik. Tilstedeværelsen av disse selskapene bidrar til oppbygging av kompetanse og har nok ført til ”knoppskyting” av noen teknologibedrifter.

Rådmannen i Sørfold fortalte at det er en mulig drivverdig forekomst av kleberstein i fjellområdene mellom Sørfold og Hamarøy. Det store verkstedsanlegget med tilhørende infrastruktur som Statkraft har bygget i Elvkroken ligger godt til rette for utnyttelse av disse ressursene. Dersom denne ressursen blir drivverdig vil Statkrafts investeringer for 25 år siden være ”gull verdt” for Sørfold og gi en lokalisering av produksjonen til kommunen med en forventet sysselsetting på rundt 100 personer. Ved utskipping av klebersteinen vil dypvannskaien, som også ble til i samme periode, komme til stor nytte.

Rådmannen i Lebesby ser ingen umiddelbare lokaliseringseffekter for andre bedrifter av Statkrafts tilstedeværelse i kommunen. Den vellykkede utbyggingen av vindkraft har imidlertid gjort både kommunen og befolkningen positive slik at flere vindmølleparker kan bli lokalisert i kommunen. Dette vil generere ringvirkninger i utbyggingsfasen samt gi noen flere arbeidsplasser i kommunen. Vindmølleparken er en turistattraksjon og gir befolkningen håp om en fremtid med mer næringsaktivitet. God standard på infrastruktur, skole og helse gjør at kommunen virker som et attraktivt bosted sammenlignet med nabokommunene.

7. AVSLUTNING

Denne rapporten har som formål å avdekke Statkrafts samfunnsnytte og lokale betydning i Nord-Norge. Tilnærmingen er gjort med utgangspunkt i tradisjonelle ringvirkningsmodeller som omfatter direkte, indirekte, induserte og katalytiske virkninger.

I tillegg til sekundærdata fra Statkraft og andre kilder har undersøkelsen benyttet kvalitativ informasjon fra fem kommuner i Nord-Norge. Rådmennene i de fem kommunene ble intervjuet av flere grunner. Den viktigste grunnen var å få belyst ringvirkningene av Statkrafts aktivitet. Dette er virkninger som er vanskelige å fastsette og som ellers bare anslås gjennom multiplikatorer og tommelfingerregler. Videre var det nødvendig å finne ut om opplysningene som vi har hentet fra Statkraft, SSB osv. stemmer overens med virkeligheten. Intervjuene styrker, etter vår mening analysene i rapporten betraktelig. Basert på våre funn i denne rapporten er et utvalg av likheter og forskjeller mellom kommunene kortfattet oppsummert i tabell 7-1.

Tabell 7-1: Oppsummering av Statkrafts samfunnsnytte for utvalgte kommuner.

	Lebesby	Alta	Narvik	Sørfold	Rana
Direkte virkninger					
Eiendomsskatt	3 071 705	10 017 132	21 607 437	6 536 728	37 075 107
Naturressursskatt	2 427 490	7 916 276	17 544 050	5 165 806	29 299 482
Konsesjonsavgift	526 277	157 433	4 589 983	2 250 122	9 692 212
”Skatt og avgift” andel av drifts-inntekter	4,4 %	1,6 %	4,2 %	7,3 %	5,7 %
Andre lokale kraftselskap	Nordkynn kraftlag	Alta kraftlag	Narvik Energi / Nordkraft	Elkem (solgt september 2009)	Helgelandskraft
Anvendelse skatt/avgift	Drift + invest. i infrastruktur	Drift	Drift	Drift + sparing	Drift, men ønske om økt sparing
Engangsfordel	Delfinansiering av havn	Næringsfond		Delfinansiering av vegutbygging	
Konsesjonskraft	18 GWh	4 GWh	127 GWh	33 GWh	150-160 GWh
Anvendelse konsesjonskraft	Salg i marked	Kraft til egne bygg	Finansiell investering	Salg i marked + mye til fylket	Finansiell invest. + salg i marked
Statkraft funksjoner	Renhold, inspeksjon	Vedlikehold (mulig ny adm.)	Administrasjon	Renhold, inspeksjon	Vedlikehold
Sysselsetting Statkraft	7-8	15	45-50	3	34+
Negative momenter	Ingen	For liten kompensasjon?	Naturinngrep	Store inngrep i naturen	Stor regulerings-høyde
Ringvirkninger					
Kjøp lokalt (indirekte)	Lite (ingen) i driftsfase, mye i anleggsfasen	Noe handel + brøyting av anleggsveger	Mye brøyting og vedlikehold	Lite (ingen) i driftsfasen, mye i anleggsfasen	Vedlikehold og anleggsarbeid for hele regionen
Økt næringsaktivitet (induserte)	Ledige bygg med mulighet for næring	Opplevelses-turisme	Ringvirkninger av mange ansatte	Anleggsbedrifter er enda aktive	Mange ansatte i andre kommuner bor i Rana.
Lokaliserings-virkninger (katalytiske)	God mottakelse og havn gjør at nye prosjekter legges hit	Minimalt (Statkraft er for liten aktør)	Knoppskyting fra teknologi-miljøet	Bygg og veger er egnet for fremtidig gruve-industri	God tilgang på energi har gjort at industri er plassert i Rana
Annet	Vindmølle-parken er fin	Inntekter fra Statkraft utgjør en liten del av driftsinntektene	Inntektene viktig for å opprettholde kommunale drifts-oppgaver	Kraftinntektene gjør at standarden på tjenester er god	For lite fokus på kraftinntektenes positive betydning

Som vi har påpekt tidligere i rapporten gir virksomheten til Statkraft betydelige inntekter til vertskommunene i form av eiendomsskatt, naturressursskatt og konsesjonsavgift. Kun naturressursskatten er omfattet av inntektsutjevningen i inntektssystemet, slik at kraftinntektene gir et betydelig bidrag til kommunenes frie inntekter. Eksempelvis ser vi at kraftinntektene i Sørfold utgjør 7,3 % av kommunens driftsinntekter. Kommunene har også betydelige inntekter fra konsesjonskraften som de ”tildeles”. Disse merinntektene bidrar til at kraftkommunene kan ha høyere kvalitet på sin tjenesteproduksjon og på den kommunale infrastrukturen, enn det kommuner uten disse inntektene har mulighet til. Det er vårt inntrykk at de fordelene som nevnes ovenfor vurderes som betydelig større av rådmennene i våre 5 kommuner, enn de eventuelle ulempene som naturinngrep og vannregulering gir.

Aktiviteten til Statkraft gir også ikke ubetydelige ringvirkninger i form av lokale innkjøp knyttet til driften av anleggene, samt i forbindelse med større investeringer i anlegg. Den kompetansen som små lokale entreprenørbedrifter har bygget opp i tilknytning til leveranser ved byggingen av anleggene, gjør i ettertid at de stiller sterkere i konkurransen om andre typer oppdrag. Ellers er eksempelvis en generell positiv konsekvens av Statkrafts aktivitet at anleggsvegene gjør utmarken mer tilgjengelig for befolkningen.

Tabellen viser store ulikheter mellom kommunene når det gjelder både størrelse og betydning av kraftinntektene. Hovedkonklusjonen er allikevel at Statkrafts aktiviteter i Nord-Norge har stor betydning for landsdelen. Dette gjelder både målt i direkte pengemessige verdier og i form av positive ringvirkninger for annet næringsliv.

REFERANSER

- Agder Energi (2006). Agder Energi - Samfunnsrapport 2006. Asplan Viak AS.
- Andersen, M. & Aanesen, M. (1994). Ringvirkninger i Nord-Norge av utbygging av norne. SF 03/94.
- Bedriftskompetanse Vinn AS (2009). Kultur i Bodø. Publikumsundersøkelse. Ringvirkningsanalyse 2008. Bodø.
- BP (2006) konsekvensutredning skarv og Idun.
- Bråthen, s., Eriksen, K., Johansen, S., Killi, M., Lillebakk, L., Lyche, L., Sandvik, E., Strand, S. & Thune-Larsen, h. (2006a). Samfunnsøkonomiske analyser innen luftfart. Samfunnsøkonomi og ringvirkninger. Del 1: veileder. Molde, Møreforskning.
- Bråthen, S., Eriksen, K. S., Hjelle, H. M., Johansen, S., Lillebakk, L. M., Lyche, L., Sandvik, E. T. & Strand, S. (2006b). Samfunnsmessige analyser innen luftfart. Del 2: eksempelsamling. Molde, Møreforskning.
- Cooper, A. & Smith, P. (2005). The economic catalytic effects of air transport in Europe. Oxford, eurocontrol - experimental centre.
- Econ Pöyry (2009). Økt oljevirkosomhet og potensial for økt næringsvirkosomhet i Nord-Norge. Oslo.
- Hanssen, T.-E. S., Mathisen, T. A. & Solvoll, G. (2008) Polarsirkelen lufthavn. Trafikale og økonomiske konsekvenser av ny flyplass i Rana. Handelshøgskolen i Bodø.
- Henriksen, J. T., Salamonsen, K., Solvoll, G. & Sørnes, J.-O. (2009). Ringvirkninger av Skarvutbyggingen. Del 1, 2006-2009. Bodø, Nordområdesenteret/Senter for innovasjon og bedriftsøkonomi.
- Kjærland, F. & Solvoll, G. (2008). Statkraft på Helgeland. Dokumentasjon av samfunnsnytte. Handelshøgskolen i Bodø.
- Kjærland, F., Mathisen. T. A. & Solvoll, G. (2009). Statkraft i Finnmark. Samfunnsnytte og lokal betydning. SIB-rapport 7/2009. Handelshøgskolen i Bodø.
- Kommunal- og regionaldepartementet (2006). Inntektssystemet for 2006 for kommuner og fylkeskommuner.
- Kommunal og regionaldepartementet (2005). NOU 2005: 18. Inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner.
- Lehmann Brothers (2006). Valuation report on Statkraft.
- Lian, J. I., Bråthen, S., Johansen, S. & Strand, S. (2005). Luftfartens samfunnsnytte. Dokumentasjon av nytte og skisse til et løpende rapporteringssystem. Oslo, Transportøkonomisk institutt.
- NHO (2006). Ringvirkninger av Snøhvit og økt oljeaktivitet i nord.
- Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) (2003). Utbygging av Kjensvatn kraftverk - samfunnsmessige konsekvenser.
- NORUT (2008). OL i Tromsø i 2018 – effekter for næringslivet. Tromsø.
- PWC (2008). Granskningsrapport. "Terra-saken" i Rana kommune.
- Statens vegvesen (2006). Konsekvensanalyse. Håndbok 140 - veiledning.
- Statistisk sentralbyrå (2008). Kommune stat rapportering - hovedside.

VEDLEGG : INTERVJUGUIDE TIL INTERVJU AV RÅDMENN

Intervju om ringvirkninger av Statkrafts aktiviteter i Nord-Norge

Statkraft ønsker å synliggjøre samfunnsnyttene av sine aktiviteter i Nord-Norge. Handelshøgskolen i Bodø (HHB) har derfor fått i oppdrag å gjennomføre en analyse av ringvirkningene til Statkrafts aktiviteter. Det er et spesielt ønske om å trekke frem erfaringene til kommunene som er berørt av Statkrafts aktiviteter.

Erfaringene vil bli avdekket gjennom et telefonintervju. Temaer for samtalen vil være:

- Hvor store beløp utgjør kraftinntekter for kommunen? (konesjonsavgift, eiendomsskatt, naturressursskatt, verdi av konsesjonskraft, eventuelt utbytte fra eierandeler i andre selskap enn Statkraft).
- Hvordan har en kraftprodusents tilstedeværelse påvirket den økonomiske situasjonen til kommunen? Spesiell fokus på Statkraft.
- Er det prosjekter som kommunen vanskelig har kunnet gjennomføre uten kraftinntektene?
- Har du inntrykk av at en vesentlig del av Statkrafts kjøp av varer og tjenester finner sted hos personer og næringsliv i kommunen/regionen?
- Hva er de viktigste positive og negative virkningene av en kraftprodusents aktivitet? Spesiell fokus på Statkraft.
- Gjør Statkrafts aktiviteter at kommunen blir mer attraktiv for personer og næringsliv?
- Er det andre ringvirkninger (positive eller negative) ved Statkraft sin aktivitet som bør nevnes?

Handelshøgskolen i Bodø (HHB) ble etablert i 1985 under navnet Siviløkonomutdanningen i Bodø, og er en av tre handelshøgskoler i Norge. HHB tilbyr en rekke utdanninger på bachelor, master og PhD nivå, og forskning innen en rekke områder. Ved HHB er det totalt ca. 1000 studenter og om lag 80 ansatte.

Senter for Innovasjon og Bedriftsøkonomi AS ble etablert i 2004, og utfører utrednings- og forskningsoppdrag innenfor HHBs fagområder. Senteret er samlokalisert med HHB.

Bodø Graduate School of Business was established in 1985 and is one of three business schools in Norway. Located in Bodø, Northern Norway, we offer various business courses, research, post-graduate training and business development. Today, HHB has approximately 80 academic positions and roughly 1,000 students distributed across bachelor-, master- and PhD programs

Centre for Innovation and Economics was established in 2004, and carries out research projects within the same research areas as Bodø Graduate School of Business. The centre is located together with Bodø Graduate School of Business.

Handelshøgskolen i Bodø | 8049 Bodø
Tlf. 75 51 72 00 | hnb@hibo.no - www.hnb.no
www.hibo.no/SIB

Handelshøgskolen
i Bodø